KAMU HUKUKU/PUBLİC LAW
Araştırma Makalesi/Research Article

Yargısal Aktivizm: Anayasal Yargıda Sınır, Tür ve Meşruiyet Sorunu (Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bir Analiz)*

Judicial Activism: Boundaries, Typologies, and the Question of Legitimacy in Constitutional Review (An Analysis Based on Constitutional Court Decisions)

Muhammed Furkan DUMANLIDAĞ**

ÖZ

Bu çalışmada yargısal aktivizm kavramı, "sınır, tür ve meşruiyet" perspektifinde ele alınarak Türk Anayasa Mahkemesinin (AYM) kararları üzerinden normatif bir değerlendirme yapılmaktadır. Yargısal aktivizm, literatürde çoğunluk karşıtı tutumdan içtihadi maksimalizme, yargısal yasamadan yöntemsel sapmalara kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Ancak bu kavramın demokratik meşruiyet, kuvvetler ayrılığı ve temel hakların korunması bağlamındaki çok boyutlu doğası göz ardı edilmektedir.

Bu makale, öncelikle Amerikan ve Avrupa anayasa yargısı modellerini yargısal aktivizm bağlamında karşılaştırarak kurumun kuramsal temellerini ortaya koymakta, ardından Waldron, Grimm, Dworkin ve Bickel gibi düşünürlerin yaklaşımları çerçevesinde meşruiyet sorununu tartışmaktadır. Çalışma ile elde edilmek istenen özgün katkı ise teorik çerçeveyi Türk anayasa yargısına uygulayarak AYM'nin çeşitli kararlarında sergilediği aktivist veya çekimser tutumların hangi aktivizm türlerine karşılık geldiğini sistematik biçimde ele almaktır.

Bu kapsamda Twitter kararı, YouTube kararı, Ömer Faruk Gergerlioğlu kararı ve Şerafettin Can Atalay kararları ile yürürlüğün ertelenmesi ve denetim sınırlarının aşılması gibi kritik kararlar incelenmekte ve her birinin demokratik

* Makale gönderim tarihi: 14.10.2025. Makale kabul tarihi: 11.02.2026. Muhammed Furkan Dumanlıdağ, "Yargısal Aktivizm: Anayasal Yargıda Sınır, Tür ve Meşruiyet Sorunu (Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bir Analiz)", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, 2026, ss.217-266, DOI: https://doi.org/10.46547/imuhfd.2026.13.1.13.

** İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı Doktora Öğrencisi, Hâkim, furkandumanlidag@gmail.com, 0000-0002-8213-2255.

Çatışma Beyanı: Yazar/lar herhangi bir çatışma beyanı bildirmemiştir.
Conflict of Interest Statement: The author(s) have declared no conflict of interest.

meşruiyet, hak eksenli yaklaşım ve yorum yetkisi açısından ne ifade ettiği analiz edilmektedir. Sonuç olarak doktora tezinden türetilen bu makale, AYM'nin hem siyasal alanı etkileyebilen hem de temel hakları güçlendirmeyi hedefleyen hak temelli,ölçülü bir tutum sergilemeye ve ideolojik temelli tutumlar bağlamındaki aktivizmin terk edilmeye başlandığını ortaya koymaktadır. Bu olumsuz tutumun yerini hak temelli bir yapıya bırakması neticesinde ise siyasetin yargısallaşması ve jüristokrasi riskleri şu an için söz konusu değildir.

Anahtar Kelimeler: Yargısal aktivizm, anayasa yargısı, meşruiyet, self-restraint, demokratik denge.

ABSTRACT

This study offers a normative evaluation of the concept of judicial activism through the decisions of the Turkish Constitutional Court (TCC), addressing the issue from the perspective of its *limits, types, and legitimacy*. In the literature, judicial activism is discussed across a broad spectrum, ranging from counter-majoritarian positions to doctrinal maximalism, judicial law-making, and methodological deviations. However, the multidimensional nature of the concept—particularly in relation to democratic legitimacy, the separation of powers, and the protection of fundamental rights—is often overlooked.

Accordingly, this article first reveals the theoretical foundations of judicial activism by comparatively examining American and European models of constitutional adjudication, and subsequently discusses the problem of legitimacy within the framework of the approaches developed by thinkers such as Waldron, Grimm, Dworkin, and Bickel. The original contribution of the study lies in applying this theoretical framework to Turkish constitutional adjudication and systematically identifying which types of judicial activism correspond to the activist or self-restrained attitudes displayed by the TCC in its various decisions.

Within this scope, critical rulings—such as the *Twitter*, *YouTube*, *Ömer Faruk Gergerlioğlu*, and *Şerafettin Can Atalay* decisions, as well as judgments concerning the postponement of enforcement and the transgression of review limits—are examined, and each is analyzed in terms of its implications for democratic legitimacy, a rights-based approach, and interpretative authority. Ultimately, this article, derived from a doctoral dissertation, demonstrates that the TCC has begun to adopt a rights-based and proportionate stance that both has the capacity to influence the political sphere and aims to strengthen fundamental rights, while ideologically driven forms of judicial activism are gradually being abandoned. As a result of this shift toward a rights-based

structure, the risks of the judicialization of politics and juristocracy do not, at present, arise.

Keywords: Judicial activism, constitutional adjudication, legitimacy, self-restraint, democratic balance.

Giriş

Yargısal aktivizm, anayasa yargısının hukuk düzeni içerisindeki konumu, meşruiyeti ve fonksiyonel sınırlarını tartışmaya açan en çetrefilli olgulardan biridir. Anayasaya uygunluk denetiminin doğası gereği, yargı ile siyaset arasındaki keskin sınırlar zaman zaman bulanıklaşmaktadır. Bu durum, yargısal kararların normatif etkisinin ötesine geçerek siyasal alanı şekillendirme potansiyelini artırmaktadır. Kavram, ilk defa 1947 yılında Arthur Schlesinger tarafından Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi (FYM) üyelerini ideolojik eğilimlerine göre sınıflandırmak amacıyla kullanılmış, zamanla hem Anglosakson hem de Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde anayasal denetimin sınırlarını tartışan teorik bir zemine dönüşmüştür[1].

Yargısal aktivizm, anayasa yargısının hem demokratik meşruiyetini hem de temel hak ve özgürlüklerin korunmasına ilişkin rolünü doğrudan etkileyen, bu nedenle anayasal devlet tartışmalarının merkezinde yer alan bir kavramdır. Kavramın sınırları belirsiz olup, kimi zaman siyasal alana müdahale olarak eleştirilirken, kimi zaman hak ve özgürlüklerin güvencesi için zorunlu bir araç olarak savunulur. Bu çift yönlü karakteri nedeniyle yargısal aktivizm, yalnızca normatif değil aynı zamanda kurumsal ve işlevsel bir yapıya sahip olup, her iki yönden de ele alınması gerekmektedir.

Literatürde yargısal aktivizmin, çoğunluk karşıtı tutumdan yargısal yasamaya, içtihadi maksimalizmden yorum metodolojisinde sapmaya kadar çeşitli tezahür şekilleri olduğu belirtilmiştir. Ancak bu yaklaşımların önemli bir kısmı Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin içtihatlarına dayanmakta ve başkanlık sistemine özgü fren–denge mekanizmasının etkisini merkez almaktadır. Buna karşılık Avrupa tipi anayasa yargısı modelinde, hak merkezli ancak kurumsal olarak daha dengeli bir aktivizm anlayışı geliştirdiği görülmektedir. Bu durum, yargısal aktivizmin evrensel bir kavram olmadığı, her anayasal denetim yapısının kurumsal mantığına göre farklı biçimlerde ele alındığı yorumuna yol açmaktadır.

1 Ozan Ergül, "Berraklaştırılamayan Bir Kavram: Yargısal Aktivizm", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 104, 2013, s. 42-44, https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0013384&lng=0 (06/10/2025).

Bu çalışma, yargısal aktivizmi üç eksende incelemeyi amaçlamaktadır:

(1) Sınır: Mahkemelerin siyasal karar alma süreçlerine hangi ölçüde müdahale ettiği,

(2) Tür: Müdahalenin içtihadi, normatif veya hak eksenli bir niteliğe sahip olup olmadığı,

(3) Meşruiyet: Müdahalenin demokratik değerlere, kuvvetler ayrılığı ilkesine ve temel hakların korunmasına uygun olup olmadığı.

Teorik çerçeve belirlendikten sonra çalışmada, bu veriler Türk Anayasa Mahkemesi'nin dört kararı bağlamında yorumlanacaktır. Bu çerçevede Twitter kararı, YouTube kararı, Ömer Faruk Gergerlioğlu kararı ve Şerafettin Can Atalay kararları incelenerek AYM'nin bu kararlarda sergilediği tutumun ideolojik mi hak temelli mi aktivist mi yoksa yargısal kendini sınırlayıcılık kapsamında mı kaldığı hususları ele alınacaktır. Böylece Türk anayasa yargısında aktivizmin hem siyasal alan hem de temel haklar bakımından nasıl bir görünüm sergilediği ortaya konulacaktır. Çalışmada seçilen kararların bireysel başvuru kararları içerisinden seçilme sebebi, AYM'nin misyonunun bireysel başvuru yolunun gelmesinden sonra norm koruyuculuğundan hak koruyuculuğuna evrilmesinin gösterilme gayesidir. Seçilen kararlar ise temel hak ve hürriyetlerin korunması bağlamında mahkemenin sergilediği hak temelli -siyasi makamlarca yargısal aktivizm olarak değerlendirilen- tutumları gösteren kararlar olmasıdır.

Yargısal aktivizm tartışması, anayasa yargısının demokratik sistem içindeki konumu ve yargının siyasal karar alma süreçleriyle kurduğu ilişki bağlamında, farklı kuramsal yaklaşımlar etrafında şekillenmiştir. Amerikan anayasa yargısı literatüründe kavram, büyük ölçüde Alexander Bickel'in ortaya koyduğu "*çoğunluk karşıtı güçlük*" (countermajoritarian difficulty) problemi çerçevesinde ele alınmış ve yargısal denetimin demokratik meşruiyeti, seçilmiş organların iradesine karşı yargının konumu üzerinden tartışılmıştır. Bu çizgide William P. Marshall, yargısal aktivizmi farklı tezahür biçimleri üzerinden sınıflandırarak kavramın yalnızca yasama işlemlerinin iptaliyle sınırlı olmadığını ortaya koyarken, Keenan Kmiec ve Craig Green, aktivizmin içeriğinin belirsizliğine ve kavramın çoğu zaman siyasal bir etiket olarak kullanılmasına dikkat çekmiştir.

Normatif düzlemde Jeremy Waldron, iyi işleyen bir demokraside yargısal denetimin demokratik meşruiyet bakımından sorunlu olduğunu savunarak yargısal aktivizme eleştirel yaklaşırken, Ronald Dworkin, anayasal yorumun yalnızca metne indirgenemeyeceğini, hak temelli bir yorum anlayışının anayasal bütünlüğün korunması açısından zorunlu olduğunu ileri sürmüştür. Cass R.

Sunstein ise yargısal minimalizmin her durumda demokratik istikrarı garanti etmediğini belirterek, ölçülü ve gerekçelendirilmiş yargısal müdahalelerin meşru olabileceğini savunmuştur.

Avrupa tipi anayasa yargısı literatüründe ise tartışmanın ağırlık merkezi, yargısal aktivizmin demokratik düzeni tehdit eden bir sapma mı yoksa temel hakların korunması bakımından kurumsal bir teminat mı olduğu sorusu etrafında şekillenmiştir. Dieter Grimm, anayasa mahkemelerinin hak temelli içtihatlarının demokratik meşruiyetle çatışmadığı sürece anayasal düzenin korunmasına hizmet ettiğini savunurken, Alec Stone Sweet, anayasa mahkemelerinin soyut anayasal normları bağlayıcı yorumlarla somutlaştırmasının, yargının yönetişim sürecine katılımını artıran yapısal bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Neil MacCormick ise anayasal yorumda gerekçelendirme kalitesini merkeze alarak, yargısal kararların meşruiyetinin normatif açıklık ve kamusal akıl yürütme ile sağlanabileceğini ileri sürmektedir.

Bu çalışma, yargısal aktivizmi bu kuramsal birikim ışığında iki temel yaklaşım çerçevesinde ele almaktadır. Bunların ilki, aktivizmi anayasal demokrasiler bakımından bir tehdit olarak gören ve yargının siyasal alana müdahalesini demokratik meşruiyet sorunu üzerinden değerlendiren yaklaşımlar, ikincisi ise yargısal aktivizmi, temel hakların korunması ve anayasal düzenin sürdürülmesi bakımından sınırlı ve ölçülü bir teminat olarak kabul eden yaklaşımlardır. Bunlara ek olarak yargısal aktivizmi bu iki eksenin hibrit bir sentezi olarak gören bir anlayış da bulunmaktadır. Çalışma, bu iki yaklaşımı uzlaştıran bir perspektifle, yargısal aktivizmi sınır, tür ve meşruiyet eksenlerinde sistematik bir çerçeveye oturtmakta ve söz konusu çerçevenin Türk Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonrası içtihadında nasıl tezahür ettiğini seçilmiş kararlar üzerinden analiz etmektedir.

Çalışmada izlenen yöntem, öncelikle yargısal aktivizm literatüründe geliştirilen sınıflandırmaların Amerikan ve Avrupa anayasa yargısı literatürleri bağlamında karşılaştırmalı analizi üzerine kuruludur. Bu çerçevede Amerikan ve Avrupa anayasa yargısı modelleri, yargısal aktivizm bağlamında kurumsal yapı ve demokratik meşruiyet anlayışları bakımından karşılaştırılmaktadır. Buradan elde edilen teorik çerçeve ise Türk anayasa yargısı kararlarına uygulanarak somutlaştırılacaktır. İncelenen AYM kararları, mahkemenin yorum yetkisini hakların korunmasından yana genişlettiği, siyasal alanla doğrudan temas ettiği ve temel hakların korunmasında belirleyici rol üstlendiği örnekler arasından seçilmiştir. Bu kararlar, hak temelli yargısal aktivist tutumun farklı türlerini temsil etmeleri ve mahkemenin sınır, tür ve meşruiyet sorunlarını görünür kılmaları nedeniyle çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de yargısal aktivizm tartışmasını yalnızca "aşırı müdahale" ya da "hak koruma" ikileminden çıkarıp daha bütüncül ve sistematik bir çerçeveye oturtmayı hedeflemektedir. Bu amaca ulaşılmasıyla beraber hem kuramsal literatüre katkıda bulunulacak hem de AYM'nin içtihatları üzerinden özgün bir tipoloji geliştirilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve: Yargısal Aktivizmin Doğuşu ve Anlamı

Yukarıda anlatılan hedef doğrultusunda, çalışmanın ilk aşamasında yargısal aktivizm kavramının tarihsel ve kavramsal arka planının ele alınması gerekmektedir. Anayasa yargısının demokratik sistem içerisindeki konumu, siyaset ve hukuk arasındaki etkileşim alanı ve bu alandaki sınır tartışmaları açıklığa kavuşturulmadan, yargısal aktivizmin türleri ve meşruiyeti hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapılamayacaktır. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümünde, anayasa yargısının sınırları ve bu sınırların aşılması olgusunun yargısal aktivizm bağlamında nasıl şekillendiği incelenecektir.

Anayasaya uygunluk denetiminin sınırlarının tespiti, bu kurumun gördüğü işlev ve üzerinde faaliyet gösterdiği alanların niteliği gereği son derece önemlidir. Anayasa yargısı demokrasi ve kuvvetler ayrılığı düşünceleriyle hukuk devletini sağlama idealinin kesiştiği bir noktada siyaset ve hukukun karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu bir alandır. Bu sınırların tespiti anayasa yargısı var olduğu günden bu yana üzerinde tartışılan bir konudur. İşte bu sınırların aşılması halinde ortaya çıkan durum da yargısal aktivizm olarak isimlendirilmektedir.[2]

Yargısal aktivizm kavramı ilk olarak Arthur Schlesinger tarafından kullanılmıştır. Bu bağlamda yazar Amerikan FYM'nin dokuz üyesi hakkında birtakım değerlendirmeler yapmış ve üyelerin bir kısmını "*yargısal aktivizm*" taraftarları diğer kısmını ise "*yargısal kendi kendini sınırlama*" taraftarları olarak ikiye ayırmıştır[3]. Schlesinger'in *Fortune* dergisinde yayımladığı "The Supreme Court: 1947" isimli yazıda, yargısal aktivizm kavramı hakkında olumlu veyahut olumsuz bir kanaat bildirilmemiştir[4]. Yargısal aktivizm kavramı ile yargısal faaliyetleri yerine getiren kişilerin önlerindeki uyuşmazlıklarda hukuki sınırları aşarak kişisel ideolojileri ve siyasi görüşlerini kararlarına yansıtmaları ve siyasal iktidarın politikalarını etkilemeye çalışmaları kastedilmektedir[5]. Bu

2 Serdar Korucu, *Yargısal Aktivizm: Anayasal Sınırların Yargısal Yollarla Belirlenmesi Sorunu*, Seçkin Yayınları, Ankara 2014, s. 47, (Yargısal Aktivizm).

3 Arthur Schlesinger, "The Supreme Court: 1947", *Fortune*, Cilt 35, Sayı 1, Ocak 1947, s. 73, https://credo.library.umass.edu/cgi-bin/pdf.cgi?id=scua:mums312-b116-i211 (13/12/2025).

4 Keenan D. Kmiec, "The Origin and Current Meanings of 'Judicial Activism'", *California Law Review*, Cilt 92, Sayı 5, 2004, s. 1446, https://lawcat.berkeley.edu/record/1119359/files/fulltext.pdf (14/12/2025); Schlesinger, s. 73 vd.

5 Ferhat Uslu, *Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri*, 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara 2018, s. 367.

minvalde Schlesinger tarafından yapılan değerlendirmeler, Keenan D. Kmiec ve Craig Green tarafından eleştirilmiştir. Bu yazarların eleştirileri Schlesinger'in tespitlerinin kategorizasyon yönünden yetersiz ve kendi içerisinde çelişkiler ihtiva ettiği noktalarında toplanmıştır[6]. Yargısal aktivizm, günümüzde genel derece mahkemelerinin faaliyetlerinden ziyade anayasaya uygunluk denetimi yapan makamların tutumları bağlamında değerlendirilmektedir[7].

Yargısal aktivizmin kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi, teorik olduğu kadar pratik bir önem de taşımaktadır. Bu tartışmanın karşı kutbunda yer alan *self-restraint* (yargısal kendini sınırlayıcılık) kavramı, anayasa yargısının demokratik meşruiyetini korumak amacıyla mahkemelerin siyasal karar alma süreçlerine müdahaleden bilinçli biçimde kaçınmasını ifade eder[8]. Yargısal kendini sınırlayıcılık yaklaşımı, özellikle yasama ve yürütme organlarının anayasal yetki alanlarına saygı gösterilmesini, anayasal denetimin dar yorumlanmasını ve mahkemenin norm koyucu bir aktör hâline gelmemesini esas alır.

Buna karşılık yargısal aktivizm, anayasa yargısının yorum yetkisini geniş kullanarak siyasal alan üzerinde belirleyici etkiler doğurabilecek kararlar vermesini ifade eder. Bu yönüyle aktivizm, yargısal kendini sınırlayıcılığın aksine, mahkemenin anayasal normlara içerik kazandırma sürecinde daha müdahaleci bir rol üstlenmesini içerir. Ancak her iki yaklaşım da mutlaklaştırıldığında anayasal düzen açısından sorunlu sonuçlar doğacaktır. Yargısal kararların demokratik usulleri aşarak siyasal takdire müdahale etmesi aktivizm eleştirilerini beraberinde getirirken; temel hakların korunması bağlamında aşırı çekingen bir yargı tutumu anayasanın ve anayasa yargısı makamlarının etkinliğini zayıflatma riski taşımaktadır. Bu nedenle çağdaş anayasa yargısı, yargısal aktivizm ile yargısal kendini sınırlayıcılık olguları arasında normatif ve kurumsal bir denge kurma zorunluluğu ile karşı karşıyadır.

Yargısal aktivizm kurumunun akademik alanda gördüğü yüksek ilgi, istatistiklere de yansımış ve bu konuda Kmiec tarafından yapılan bir araştırmada 1990-2000

---

6 Eleştiriler için ayrıca bkz: Kmiec, s. 1450; Craig Green, "An Intellectual History of Judicial Activism", *Emory Law Journal*, Cilt 58, Sayı 5, 2009, s. 1201-1207. Temple Üniversitesi Hukuk Çalışmaları Araştırma Makalesi No. 2009-32, SSRN'de mevcuttur: https://ssrn.com/abstract=1410728 (14/12/2025).

7 Yusuf Şevki Hakyemez, *Hukuk ve Siyaset Ekseninde Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve İnsan Hakları Anlayışı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 34, (Hukuk ve Siyaset Ekseninde).

8 Bickel'in "passive virtues" yaklaşımı, anayasa yargısının demokratik meşruiyetini korumak amacıyla bilinçli bir yargısal çekingenliği savunmaktadır, bkz. Alexander M. Bickel, *The Least Dangerous Branch: The Supreme Court at the Bar of Politics*, Yale University Press, USA 1962, Chapter IV ("The Passive Virtues"), s. 111 vd.; Bu konuda minimalizm ve self-restraint kavramının incelendiği çalışma için ayrıca bkz. Cass R. Sunstein, *One Case at a Time*, Harvard University Press, 1999, s. 3–24.

yılları arasında on yılda 3815 adet makale, 2000-2004 yılları arasında 1817 adet makale yayımlandığı tespit edilmiştir[9]. Bu istatistikler kurum hakkındaki gazete yazılarına da yansımış ve yargısal aktivizm kavramı, ABD'nin en büyük gazetelerinden yalnızca ikisinde 1994-2004 yılları arasında on yılda 298 kez kullanılmıştır[10].

Yüksek mahkeme yargıçlarının vermiş oldukları kararlar içerisinde yargısal aktivizm kapsamında değerlendirilenler, yasama organının tepkisine sebep olabilmektedir. Bu nitelikteki kararların yapılan anayasaya uygunluk denetiminin işlevi ve mahiyetine, yüksek mahkeme yargıçlarının siyasi ideolojilerini katmaları ile de olabilmekte ve bu faaliyet negatif bir yasama işlevi olarak nitelendirilebilmektedir. Anayasallık denetimini gerçekleştiren kişilerin bu tarz bir refleks göstermesi durumunda da AYM'lerin devlet organları üzerinde siyasi politika koyucu olarak görülmesine yol açılmaktadır. Demokrasi ve kuvvetler ayrılığı düşüncelerinin benimsendiği bir ülkede yargı organlarının verdikleri kararlarla siyasal iktidar üzerinde tahakküm kurmaya çalışması, ortaya yargısal aktivizmin olumsuz bir neticesini çıkaracaktır[11].

Kavramın herkes tarafından benimsenmiş bir tanımlaması henüz bulunmamaktadır. Yargısal aktivizmin içeriğinin bu denli muğlak olmasında siyaset ve hukukun kesişim alanında bulunması ve sık sık tartışma konusu olması etkilidir. Esasında sorun teşkil eden nokta yargısal aktivizmin ne olduğu değildir. Zira bu konuda olağan sınırları aşan her yargısal denetim aktivist olarak kabul edilmektedir. Asıl sorun yargısal denetimin sınırlarının nerede başladığı ve bittiği sorunu ile aktivizm tespiti hususunda kullanılacak kriterlerin neler olduğu sorunudur[12]. Serdar Korucu, yargısal aktivizm kavramının ilk çıktığı zamanlarda küçümseyici nitelikteki ithamlarda bulunmak amacıyla kullanıldığını belirtir[13]. Bu doğrultuda kavramın teknik mahiyeti göz ardı edilerek küçümseyici ve siyaset tarafından tasvip edilmeyen olumsuz eleştirilere öncü kılınması günümüzde de karşılaşılan bir durumdur.

---

9 Kmiec, s. 1442.

10 Kmiec, s. 1442.

11 Levent Gönenç, "Ayrıntılı Anayasa-Çerçeve Anayasa Tartışması", TEPAV Hukuk Çalışmaları Enstitüsü, Ağustos 2012, s. 4. (Ayrıntılı Anayasa-Çerçeve Anayasa Tartışması), https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1344320081-8.Ayrintili_Anayasa_Cerceve_Anayasa_Tartismasi.pdf (13/12/2025).

12 Ernest A. Young, "Judicial Activism and Conservative Politics", *University of Colorado Law Review*, Cilt 73, Sayı 4, 2002, s. 1141, https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/faculty_scholarship/article/2526/&path_info=Young_73_U._Colo._L._Rev._1139_1216__2002_.pdf (14/01/2025).

13 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 51.; Bu değerlendirmelerin ayrıntısı için ayrıca bkz. Kmiec, s. 1451.

Yargısal aktivizm kavramı, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren hukuk literatüründe farklı anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır. Kavramın yaygınlaşmasıyla birlikte, her bir yazarın kendi kuramsal perspektifinden farklı tanımlar önermesi, bu terimin kavramsal sınırlarını zamanla belirsizleştirmiştir. Bu belirsizlik, kavramın kimi çalışmalarda yargının demokratik sınırları aşması anlamında olumsuz bir niteleme olarak, kimi çalışmalarda ise temel hak ve özgürlükleri koruma yönündeki etkin bir yargısal tutumun ifadesi olarak kullanılmasıyla daha da artmıştır. Bu doğrultuda da yargısal aktivizmin bir tehdit mi yoksa teminat mı olduğu sorusu, literatürde bir kutuplaşma oluşturmuştur. Dolayısıyla "yargısal aktivizm"in literatürde tekil ve yeknesak bir tanımından söz etmek güçtür. Kavram, bağlama ve yazara göre değişen, çoğu zaman birbiriyle çelişen anlamlarda kullanılmaktadır[14].

II. Yargısal Aktivizmin Kuramsal Boyutu

Yargısal aktivizm kavramına yüklenen farklı anlamlar incelendiğinde, kavramın temelde yargısal denetim faaliyetini yerine getiren yüksek mahkeme yargıçlarının, bireysel ve ideolojik temelli hareket ederek anayasaya uygunluk denetiminin özüne aykırı şekilde hareket ettikleri şeklinde anlaşıldığı görülmektedir. Bu değerlendirme yargısal aktivizmin yalnızca ideolojik temelli olmadığı, hak temelli de olabileceğini göz ardı etmesi nedeniyle eksiktir. Korucu da buradan hareketle kavramı öz bir şekilde "*yargının olağan denetim sınırlarının aşılması*" olarak tanımlamaktadır[15].

William Marshall, yargısal aktivizm konusunda yasama işlemlerinin geçersiz kılınması temelinde yapılan tanımlamaların yetersiz olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre yargısal aktivizm, yalnızca yasama organının işlemlerinin ideolojik saiklerle iptal edilmesi şeklinde anlaşılmamalı ve verilen her iptal veyahut ihlal kararının aktivizm olarak nitelendirilmemelidir[16]. Yargısal aktivizm ile yasama işlemlerinin geçersiz kılınması arasında mutlak bir özdeşlik bulunmadığı görüşünü savunan diğer yazarlar Frank Cross ve Stefanie Lindquist ise farklı bir pencereden yaptıkları değerlendirmede, bir kararın yargısal aktivizm olarak nitelendirilebilmesi için yasama işlemini geçersiz

14 Semih Batur Kaya, "Hukuk Devleti, Demokrasi ve Anayasacılık Ekseninde Anayasa Yargısı ve Yargısal Aktivizm", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 3, 2015, s. 366, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789071 (06/10/2025).

15 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 51.

16 William P. Marshall, "Consevatives and The Seven Sins of Judicial Activism", *University of Colorado Law Review*, Cilt 73, Sayı 4, 2002, s. 1224. SSRN'de mevcuttur: https://ssrn.com/abstract=330266 veya http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.330266 (14/01/2025).

kılmasına gerek olmadığını ifade etmişlerdir[17]. Cross ve Lindquist'in bu görüşü; ülkemizde, AYM tarafından "anayasaya uygun yorum yapıldığı" ileri sürülerek verilen yorumlu ret[18] kararları[19] üzerinden somutlaştırılabilir. Bu karar türü[20] kapsamında yasama işlemlerinin geçersiz kılınmamasına karşın, yapılan değerlendirmeler teknik anlamda birer yargısal aktivizm örneği teşkil etmektedir. Bu argümanın gerekçesi ise bir norma atfedilecek birden fazla yorum perspektifinden bir veya birkaçının anayasaya uygun olduğunun tespit edilmesi ve diğer perspektiflerin dışlanmasının anayasal denetim sınırının -dışlama boyutuyla- aşılmasıdır. Çünkü bu durum normlarının değişen durumlar karşısında uygulanabilirliğini ortadan kaldırmaktadır. Aynı doğrultuda parlamentoya karşı aşırı itaatkâr bir tutum sergilenmesi durumunda da sergilenen tutumun yargısal aktivizm örneği teşkil edeceği ileri sürülmektedir[21]. Yorumlu ret kararlarında "anayasaya uygun yorum" olarak değerlendirilen ve kararların gerekçe kısımlarında yer alan hususların bağlayıcılığı konusu ise tartışmalıdır[22]. Çalışmanın odağından sapmamak adına bu alanın tartışmalı olduğunun tespiti ile yetinilmiştir.

---

17 Frank Cross; Stefanie Lindquist, "The Scientific Study of Judicial Activism", *Minnesota Law Review*, Cilt 91, Sayı 6, 2007, s. 1760, https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1651&context=mlr (14/01/2025).

18 Bu karar türünün için "anayasaya uygun yorum", "şartlı ret", "yorum rezervleri" kavramları da kullanılmakta olup literatürde ağırlıklı olarak "yorumlu ret" kavramı kullanılmaktadır. Bu konudaki ayrıntılı açıklamalar için ayrıca bkz. İsmail Yüksel, *Anayasa Yargısında Yorumlu Ret Kararı*, Adalet Yayınları, Ankara 2013, s. 13-14.

19 Bu kararlara örnek olarak; Anayasa Mahkemesi, E.1968/38, K.1969/34, T. 12/06/1969 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1969/34?EsasNo=1968%2F38 (13/12/2025);

Anayasa Mahkemesi, E.1969/67, K.1970/22, T. 28/04/1970 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1970/22?EsasNo=1969%2F67 (13/12/2025);

Anayasa Mahkemesi, E.1972/2, K.1972/28, T. 23/05/1972 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1972/28?EsasNo=1972%2F2 (13/12/2025);

Anayasa Mahkemesi, E.1986/19, K.1987/3, T. 27/01/1987 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1987/3?EsasNo=1986%2F19 (13/12/2025);

Anayasa Mahkemesi, E.1990/28, K.1991/11, T. 02/05/1991 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1991/11?EsasNo=1990%2F28 (13/12/2025);

Anayasa Mahkemesi, E.1990/36, K.1991/8, T. 09/04/1991 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1991/8?EsasNo=1990%2F36 (13/12/2025) verilebilir.

20 Yorumlu ret kararlarının hukuk aleminde bir ret kararı olduğu fakat pratikte anayasaya aykırılık ve uygunluk arasında bir konumda bulunduğu ifade edilmektedir. Bu konudaki değerlendirme ve açıklamalar için ayrıca bkz: Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar),* 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2022, s. 838-839.

21 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 52.

22 Bu konudaki tartışmalar için ayrıca bkz. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 4. Baskı, Ekin Yayınevi Bursa 2021, s. 1353-1370; Semih Batur Kaya, *Anayasa Mahkemesi Karar Gerekçelerinin Bağlayıcılığı Sorunu*, Yetkin Yayınları, İstanbul 2017.

Anayasalar, toplumsal sürekliliği sağlamak ve değişen koşullara uyum gösterebilmek amacıyla genellikle soyut, genel ve esnek ifadelerle kaleme alınırlar. Bu yapısal özellik, anayasal normların yorumlanmasında bir belirsizlik yaratır. Belirsizliğin varlığı, anayasaya uygunluk denetimi yapan yargıca bir yorum serbestisi tanısa da aynı zamanda yargısal aktivizmin doğmasına da zemin hazırlar. Zira yargıç, soyut anayasal kavramları somut olaya uygularken yalnızca hukuki değil, kimi zaman siyasi ve ahlaki tercihler de yapmak durumunda kalır.

Bu durumun en belirgin örneği, 1787 tarihli Amerikan Anayasası'nda görülür. ABD Anayasası, çerçeve anayasa olma niteliğiyle yorum alanını geniş bırakmış ve FYM'ye "yaşayan anayasa" anlayışı doğrultusunda geniş bir içtihat yetkisi tanımıştır. Anayasa yargısının doğuşu olarak da nitelendirilen ve *Marbury v. Madison* (1803) kararıyla başlayan bu süreç, yargısal denetimin demokratik meşruiyetine yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir[23]. Anayasanın soyut kavramlar içermesi, yargıcın kaçınılmaz olarak siyasal alanın sınırlarına girmesine neden olmuş ve böylece yargısal aktivizm hem demokratik meşruiyet hem de kuvvetler ayrılığı açısından sürekli tartışılan bir meseleye dönüşmüştür.

Bu doğrultuda Avrupa anayasal sistemlerinde de özellikle temel haklara ilişkin "insan onuru", "adil yargılanma hakkı" veya "hukuk devleti" gibi kavramların soyut ve açık uçlu biçimde düzenlenmesi, anayasa yargısına geniş bir yorum alanı tanımaktadır. Literatürde anayasa koyucunun bu tür normları bilinçli olarak muğlak bırakmasının, anayasanın toplumsal değişimlere uyum sağlayabilmesi ve uzun ömürlü olması amacıyla tercih edildiği kabul edilmektedir[24]. Ancak bu tercih, anayasa mahkemelerinin yorum yetkisini genişleterek siyasal sistem içindeki etkilerini artıran yapısal bir sonuç da doğurmaktadır[25].

Nitekim soyut anayasal normların yorum yoluyla somutlaştırılması süreci,

---

23 Bu eleştiriler, özellikle anayasa yargısının demokratik meşruiyetinin, seçilmiş organların iradesi karşısında nasıl temellendirileceği sorusu etrafında yoğunlaşmıştır. Alexander M. Bickel, anayasa mahkemelerinin halk tarafından seçilmemiş yargıçlar aracılığıyla, demokratik meşruiyete sahip yasama organının iradesini geçersiz kılabilmesini "*çoğunluk karşıtı güçlük*" (countermajoritarian difficulty) olarak nitelendirmiş ve bu durumun demokratik teori bakımından yapısal bir sorun oluşturduğunu ileri sürmüştür. Benzer biçimde Jeremy Waldron, iyi işleyen demokratik sistemlerde anayasa yargısının yasama iradesini denetlemesinin demokratik eşitlik ve siyasal katılım ilkeleriyle bağdaşmadığını savunmuş ve yargısal denetimin meşruiyetini ancak temsil mekanizmalarının ciddi biçimde aksadığı durumlarla sınırlı olarak kabul etmiştir. Bu eleştiriler, anayasal denetimin normatif dayanakları ile demokratik karar alma süreçleri arasındaki gerilimi görünür kılarak, yargısal aktivizm tartışmalarının teorik zeminini oluşturmuştur.

24 Aharon Barak, *Purposive Interpretation in Law*, Princeton University Press, USA 2005, s. 47–68.

25 Dieter Grimm, *The Future of Constitutionalism*, Oxford University Press, UK 2016, s. 45–62.

anayasaya uygunluk denetimi yapan makamların yalnızca norm denetimi yapan pasif bir organ olmaktan çıkmasına ve anayasal düzenin yönünü belirleyen bir aktör hâline gelmesine yol açabilmektedir. Bu durum, anayasa mahkemelerinin siyasal alanla temas eden kararlar yoluyla kurumsal etkilerini artırdığını ve anayasal düzenin işleyişinde belirleyici bir rol üstlenebildiğini göstermektedir[26]. Literatürde bu sürecin, anayasa yargısının normatif sınırlarını aşarak anayasal düzenin mimarisini şekillendirmesi anlamında bir "anayasal mühendislik" pratiğine dönüşebileceği ifade edilmektedir[27]. Dolayısıyla anayasal normların muğlaklığı, salt teknik bir dil tercihi değil, yargısal aktivizmin kuramsal zeminini oluşturan yapısal bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte söz konusu yorum serbestisinin demokratik sistemle uyumlu kalabilmesi, anayasa yargısının kendi yetki sınırlarının farkında olmasına ve anayasal sadakati esas alan bir öz-disiplin anlayışı geliştirmesine bağlıdır[28].

Devletin bekası, cumhuriyetin nitelikleri, demokratik toplum düzeninin gerekleri veya laiklik gibi muğlak ve yoruma açık kavramlar, anayasal yorumda ciddi meşruiyet sorunlarını beraberinde getirebilmektedir. Zira bu kavramlar birçok olgu için çatı kavram olup, yorum yoluyla pek çok konu bu çatılar altında istenildiği gibi değerlendirilebilecektir. Neil MacCormick, bu sorunu "devlet çıkarı" gibi belirsiz kavramların hükümet politikalarıyla özdeşleştirilmesi tehlikesi üzerinden ele almakta ve bu bağlamda 1985 tarihli *R. v. Ponting* davasını bu duruma örnek göstermektedir[29]. Söz konusu davada, yargıçların ve jürinin aynı normu farklı biçimde yorumlaması, hukuki yorum ile ahlaki değerlendirme arasındaki gerilimi görünür kılmıştır. MacCormick'e göre yargıçların yorumu hatalı bir gerekçelendirmeye dayanırken, jüri kamusal değerleri ve anayasal vicdanı esas alarak bu hatayı telafi etmiştir[30].

MacCormick bu örnek üzerinden iki farklı karar tipini ayırt etmektedir. Bunlardan ilki olan "sapma kararı" teorisi, yargı organının mevcut normatif çerçeveden fiilen uzaklaşarak, kurumsal yetki sınırlarını zorlayan ve norm

26 Alec Stone Sweet, *Governing with Judges*, Oxford University Press, UK 2000, s. 31–54.

27 Ran Hirschl, *Towards Juristocracy*, Harvard University Press, USA 2004, s. 1–12.

28 Grimm, s. 101-112.

29 R. v. Ponting davasının özeti: Clive Ponting, Savunma Bakanlığında çalışan bir üst düzey memurdur. Bu görevli Falkland Savaşında Arjantin'e ait "Belgrano" isimli geminin batırılmasıyla alakalı hükümetin parlamentoya yanlış bilgiler verdiğini gösteren belgeleri milletvekili Tam Dayell'e sızdırır. Ponting'in savunması ise bu eylemi devlet çıkarı için yaptığı yönündedir. Yargıçlar bu eylemin Resmi Sırlar Kanununa aykırı olduğunu değerlendirir fakat jüri Ponting hakkında beraat kararı verir. Davanın ayrıntıları için ayrıca bkz. Neil MacCormick, *Questioning Sovereignty*, Oxford University Press, 2. Bs., New York 2002, s. 29-40; Davanın tutanakları için bkz. https://hansard.parliament.uk/commons/1985-02-11/debates/f8c3db38-2f5a-475b-97e5-3efod90ecb12/MrClivePonting(Trial) (20/08/2025).

30 MacCormick, s. 27-29.

koyucu etki doğuran kararları ifade eder. İkinci model ise "hatalı yorum" teorisi olup, yargıcın yetkisi dâhilinde hareket etmekle birlikte normu, ilkeleri veya emsalleri yanlış tartması sonucu gerekçelendirme zincirinde hata yapmasını ifade eder. Bu ikinci durumda karar, kurumsal olarak meşru olmakla birlikte gerekçelendirme kalitesi bakımından eleştiriye açıktır. MacCormick, hukuk devletinde belirleyici olanın itaate dayalı norm uygulaması değil, açıklık ve gerekçelendirme olduğunu vurgulayarak hatalı yorum teorisini benimser. Bu çerçevede devlet çıkarı gibi muğlak kavramların içeriğinin yürütme organı tarafından tek taraflı olarak belirlenmesi, hem hukuki hem de demokratik meşruiyet bakımından sorunludur. Aksine bu tür kavramların anlamı, anayasal değerler ve kamusal vicdan temelinde, demokratik denetime açık mekanizmalar aracılığıyla şekillendirilmelidir. Böylece hukukun, salt itaati değil, adaleti ve kamusal gerekçelendirmeyi esas alan bir işlev üstlenmesi mümkün hâle gelir[31].

III. Yargısal Aktivizmin Türleri ve Tezahür Şekilleri

Kmiec, aktivist tutum sergileyen yargıçların bir yargısal faaliyet ifa etmekten ziyade parlamento faaliyeti ifa ettiğini belirtir.[32] Bu doğrultuda Cross ve Lindquist de aktivizmi, görevi yargısal faaliyet ifa etmek olan organların bu görevleri bakımından başarısız olmaları şeklinde tanımlanmıştır[33]. Green ise yargısal aktivizmi, denetimden yoksun bir yargısal gücün, yargısal denetim faaliyetinin sınırları dışına çıkılması nedeniyle kötüye kullanılması şeklinde tanımlamaktadır[34]. Green tarafından yapılan tanım; "yasama tasarruflarına yapılan her müdahalenin kötüye kullanım olarak nitelendirilemeyeceği, anayasallık denetiminin konusu olan anayasa metinlerinin mahiyetleri itibariyle siyasal metinler olduğu, bu metinlerde yer alan soyut ve muğlak ifadeler nazara alındığında yargısal makamların zorunlu olarak bir yorum faaliyeti içerisine girmeleri gerektiği ve yargısal sınırların aşılması noktasında anayasa yargısı makamlarıyla diğer yargı makamlarının ayrılması gerektiği" şeklindeki gerekçelerle eleştirilmiştir. Bu doğrultuda anayasa yargısı makamlarının yargısal aktivizm kapsamında nitelendirilebilecek karar ve değerlendirmelerinin temel hak ve hürriyetlerin korunması bağlamında olması halinde ortaya çıkan durumun "gücün kötüye kullanımı" olarak nitelendirilemeyeceği ifade edilmiştir[35].

31 MacCormick, s. 29-40.

32 Kmiec, s. 1471.

33 Cross, Lindquist, s. 1765.

34 Green, s. 1222.

35 Korucu, *Yargısal Aktivizm*, s. 53-54.

Anayasa yargısının yargısal aktivizme elverişli bir zemin oluşturup oluşturmadığı meselesi, literatürde anayasanın normatif yapısı, anayasal normların açıklık derecesi ve anayasa yargısının kurumsal konumu üzerinden tartışılmaktadır. Bu bağlamda bazı yazarlar çerçeve anayasa modelinin anayasa yargısına geniş bir takdir alanı tanıyarak yargısal aktivizme zemin hazırladığını ileri sürerken, bazıları ise bu durumun tek başına aktivizmi açıklamaya yetmediğini savunmaktadır.

Anayasalarda muğlak ifadelerin yer alması veyahut anayasaların çerçeve nitelikte olması anayasallık denetimi kapsamında yüksek mahkeme yargıçlarının yorum faaliyetlerinde geniş bir alana sahip olmaları anlamına gelmektedir[36]. Bu bağlamda çerçeve anayasalar ile anayasa koyucunun çizdiği çerçevenin içinin parlamento tarafından yapılacak kanunlar ve yargı makamlarının yapacağı yorum ve içtihatlar ile doldurulacağı ifade edilerek bu nitelikteki anayasaların yargısal aktivizme kapı araladığı ifade edilmektedir. Bu görüşü savunanlar, böyle bir anayasanın bulunduğu ülkelerde anayasa yargısının kabul edilmiş olması halinde anayasal normların yorumundaki en etkin konuma sahip olan AYM'ler geniş bir yorum sahasına sahip olacağını ileri sürmektedir. Bu geniş yorum sahası da anayasallık denetimi yapan makamların bulunduğu konumu daha da güçlendirecektir. Çerçeve anayasalara yargısal aktivizme yol açtıkları yönünde yapılan eleştirilere binaen benzer konularda birbiriyle çelişen içtihatların doğmasına da neden oldukları ileri sürülerek bu argümana bir eleştiri daha yöneltilmektedir. Çelişkili kararlar konusundaki eleştiri mahkeme kompozisyonunun değişmesine müteakip temel hususlardaki görüş, yorum ve içtihatların da değişeceği ve birbiriyle çelişkili içtihatların doğabileceği ihtimali ile temellendirilmeye çalışılmıştır. Anayasanın niteliği, anayasal normların muğlaklığı, ülkedeki sosyokültürel yapı ve siyasi kültür gibi pek çok nedenin yargısal aktivizmin oluşmasına neden olabileceği ileri sürülür[37].

ABD'de halen yürürlükte olan 1787 Anayasası çerçeve bir anayasadır. Amerikan FYM, anayasanın bu niteliği ile ülkenin siyasi ve sosyal tarihi nedenleriyle yargısal aktivizme kayma eğilimini arttığını belirtir. Bu doğrultuda ABD tarihinde İngiliz sömürgesi olarak geçirilen bir dönemin bulunması, bu ortamdan çıkıldıktan sonra genel oya dayalı bir yasama organı ve hukuk devleti gibi müesseselerin ön plana çıkması, Batı dünyasının geçmişinde yer alan karanlık dönem uygulamaları sonrasında aydınlanma çağından etkilenen

36 Levent Gönenç, "Yasaların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi ve Anayasa Yargısı", TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, 2010, s. 16-17, (Anayasa Yargısı) https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1295967249-5.Yasalarin_Anayasaya_Uygunlugunun_Denetimi_ve_Anayasa_Yargisi.pdf (13/12/2025).

37 Gönenç, Ayrıntılı Anayasa-Çerçeve Anayasa Tartışması, s. 4; Uslu, s. 368-369.

kurucuların ülkenin kuruluşu hususunda gelenekten geleceğe bir geçiş yapması, gelecek kurgusunun ise demokrasi, eşitlik, özgürlük, halk egemenliği gibi müesseseler üzerine bina edilmesi gibi nedenlerden dolayı Amerikan FYM'nin -ülkede bulunan anayasanın çerçeve olmasının da etkisiyle hak temelli- aktivist bir tutum sergilediği ifade edilmektedir. Yargısal aktivizm teorisinin ortaya çıkış nedeni olarak ise anayasa yargısına yöneltilen "demokratik meşruiyetten yoksunluk" eleştirileri gösterilmektedir[38].

Anayasaya uygunluk denetimi yapan makamların "demokratik meşruiyetinin bulunmaması" sorunu, anayasal denetimin doğuşundan itibaren tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar kapsamındaki ilk görüşler, Amerikan FYM'nin 1803 tarihli *Marbury v. Madison* kararı sonrasında ve anayasanın üstünlüğü ilkesine dayalı olarak geliştirilen yargısal denetim fikrine karşı, dönemin Amerikan siyasetçi ve hukukçuları tarafından ortaya koyulmuştur[39]. Söz konusu eleştirilerin temel dayanağı, parlamentonun yargı yoluyla denetlenmesinin kuvvetler ayrılığı anlayışıyla bağdaşıp bağdaşmadığı sorusudur. Bu çerçevede yargısal aktivizm, anayasa yargısının parlamentonun siyasal takdir alanına müdahalesi üzerinden tanımlanan bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır[40].

Kanaatimizce, anayasanın çerçeve nitelikte olması ya da anayasal normların muğlaklığı tek başına yargısal aktivizmi zorunlu kılan bir unsur olarak kabul edilemez. Bu unsurlar, ancak anayasa yargısının kurumsal konumu, siyasal sistem içindeki rolü ve yargıçların benimsediği yorum metodolojisi ile birlikte değerlendirildiğinde açıklayıcı bir anlam kazanmaktadır. Aksi yöndeki yaklaşımlar, yargısal aktivizmi anayasanın metinsel özelliklerine indirgemek suretiyle, anayasa yargısının siyasal bağlamını ve kurumsal tercihlerini göz ardı etme riskini taşımaktadır. Bununla birlikte, çerçeve anayasalar veya çerçeve hükümler, yaşayan anayasa anlayışı bakımından elzem olmakla birlikte, bu tür metinlerin yargısal yoruma geniş bir alan açması sebebiyle, yüksek mahkemelerin ideolojik tutumlarını meşrulaştıran bir araç hâline gelebilme riskini taşıdığı da göz ardı edilmemelidir[41].

---

38 Uslu, s. 369.

39 Yavuz Atar, "Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Haziran 2008, s. 97, https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678224 (13/12/2025).

40 Yusuf Şevki Hakyemez, "Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun: Yerindelik Denetimi Tartışmaları ve Ulusalüstü Örgüte Üye Devletlerdeki Anayasa Yargısının Konu Bakımından Sınırlandırılması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, Haziran 2007, s. 542-543 (Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun) https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678214 (13/12/2025); Hakyemez, Hukuk ve Siyaset Ekseninde, s. 35.

41 Anayasal yorumun genişlemesi, yüksek mahkemelerin anayasal metinler aracılığıyla siyasal ve ideolojik tercihlerini meşrulaştırabilme riski ve bu bağlamda yargısal takdir alanının sınırları

Başlangıçta Avrupa anayasal sistemleri, yasama egemenliğine öncelik veren bir yaklaşım benimseyerek Amerikan tipi yargısal denetimi reddetmiş ve anayasa yargısının siyasal alan üzerindeki etkisine mesafeli durmuştur. Ancak modern dönemde Avrupa'da Kelsen tipi özel anayasa mahkemelerinin kurulmasıyla birlikte güçlü bir norm denetimi sistemi geliştirilmiş ve anayasa yargısı, özellikle temel hakların korunması bağlamında giderek daha etkin ve müdahaleci bir rol üstlenmeye başlamıştır. Alec Stone Sweet'in de belirttiği üzere, bu gelişme sonucunda Amerikan ve Avrupa anayasa yargısı modelleri arasındaki farklar giderek azalmış, iki kıtanın yargısal denetim pratikleri belirli açılardan birbirine yaklaşmıştır[42].

Bu yakınlaşma süreci, yargısal aktivizmin yalnızca Amerikan anayasa yargısına özgü bir olgu olmadığını, Avrupa tipi anayasa yargısının da benzer meşruiyet tartışmalarının muhatabı hâline geldiğini göstermektedir. Özellikle yorumlu ret kararları gibi araçlar yoluyla anayasa mahkemelerinin normların içeriğini fiilen belirlemesi, yargının siyasal alanla temasını artırmaktadır. Bu durum anayasa yargısının siyasileştiği ve politika üreten bir aktör hâline geldiği yönündeki eleştirilerin yapılmasına sebep olmaktadır[43].

Norm denetimi alanında yargısal aktivizmin en tartışmalı tezahürlerinden biri, anayasa mahkemelerinin yorumlu ret kararları yoluyla normun anayasal anlamını yeniden inşa etmesidir. Bu karar türünde mahkeme, yasama organının iradesini tamamen ortadan kaldırmaksızın, normun uygulanabilirliğini kendi belirlediği anayasal yorumla sınırlandırmakta ve fiilen normatif alanın içeriğini şekillendirmektedir. Türk Anayasa Mahkemesi uygulamasında da yorumlu ret kararlarının, normu yürürlükte bırakmakla birlikte bağlayıcı bir yorum eşliğinde uygulanabilir kılması, yargının klasik negatif kanun koyucu rolünü aşarak düzenleyici bir fonksiyon üstlenmesine yol açmaktadır. Bu yönüyle yorumlu ret kararları, William P. Marshall'ın "yargısal yaratıcılık" ve "politika ikamesi" olarak nitelendirdiği aktivizm türleriyle örtüşmektedir[44]. Avrupa anayasa yargısı bakımından Stone Sweet

---

hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Barak, Purposive Interpretation in Law, özellikle "Judicial Discretion" başlıklı bölüm; Tushnet, Weak Courts, Strong Rights, anayasa yargısının siyasal alanla ilişkisini ele alan giriş bölümü ve mahkemelerin demokratik meşruiyeti tartışmalarını içeren altıncı bölüm; Stone Sweet, Governing with Judges, anayasa yargısının kurumsal güçlenmesi, yorum yetkisinin genişlemesi ve siyasileşme riski üzerine yapılan analizleri içeren beşinci bölüm.

42 Alec Stone Sweet, "Why Europe Rejected American Judicial Review - And Why It May Not Matter," *Michigan Law Review,* Cilt 101, Sayı 8, Ağustos 2003, s. 2746-2760, (Why Europe Rejected).

43 Hakyemez, Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun, s. 542-543.

44 Marshall, s. 104-105, 124-125.

de anayasa mahkemelerinin, soyut ve açık uçlu anayasal normları bağlayıcı yorumlarla somutlaştırmasının, yargının yönetişim sürecine katılımını artıran yapısal bir olgu olduğunu vurgulamaktadır[45]. Yorumlu ret kararlarının, yasama alanına doğrudan müdahale etmeksizin normatif sonucu belirlemesi nedeniyle yargısal aktivizmin bir görünümünü oluşturduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla yorumlu ret, salt teknik bir karar türü olmayıp anayasa yargısının demokratik meşruiyet sınırlarıyla doğrudan ilişkili, aktivizme açık bir denetim biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada mahkemenin normlar üzerindeki yorum faaliyetinin hak temelli mi ideolojik temelli mi olduğu sorusunun cevabı, aktivizmin meşruluğunu belirleyecektir.

Yargısal aktivizmin tek bir tezahürü bulunmayıp bu kurum yalnızca bir tezahür şekliyle özdeşleştirilmek suretiyle açıklanamayacaktır. Bu doğrultuda bu kurumun hangi şekillerde tezahür ettiğinin de tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bölümde doktrinde bu kapsamda ileri sürülen görüşler ve yapılan tasnifler incelenecektir. Yargısal aktivizmin tezahür şekilleri konusunda farklı kriterler esas alınarak oluşturulmuş çeşitli tasnifler bulunmaktadır.

Amerikalı siyaset bilimci Bradley Canon, yargısal aktivizmi anayasal yargının siyasal karar alma süreçleri üzerindeki etkisi bağlamında çok boyutlu bir olgu olarak ele almakta ve bu müessesenin altı temel görünüm biçimi bulunduğunu ileri sürmektedir. Buna göre yargısal aktivizm; demokratik usullerle oluşturulan politikaların anayasal yargı makamlarınca etkisiz hâle getirilmesi, yerleşik içtihatlardan ani biçimde sapılması, anayasa metninde açık düzenlemeler bulunmasına rağmen normların anayasa koyucunun iradesiyle bağdaşmayacak şekilde yorumlanması ve anayasal yargının, yasama veya yürütmenin takdir alanına giren konularda fiilen politika üretir hâle gelmesi gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır[46].

Yargının siyasal alana müdahalesini sınırlamaya yönelik olarak Amerikan anayasa hukukunda geliştirilen en önemli teorik araçlardan biri ise politik sorun doktrinidir[47]. Bu doktrin, bazı uyuşmazlıkların doğası gereği hukuki

45 Stone Sweet, Why Europe Rejected, s. 2766-2772.

46 Ergül, s. 47; Uslu, s. 371.

47 Political Question Doctrine (politik sorun doktrini): *Political question doctrine*, anayasanın ihlal edildiğine ilişkin bir iddia ileri sürülmüş olsa dahi, bazı uyuşmazlıkların çözümünün doğası gereği yargı organlarına değil, demokratik meşruiyete sahip siyasal organlara (yasama ve yürütme) ait olduğu gerekçesiyle federal mahkemelerin bu tür meseleleri incelemekten kaçınmasını ifade eden ilkedir. Bu doktrin kapsamında mahkemeler, yargısal yetki ve yargılanabilirlik koşulları sağlanmış olsa bile, söz konusu konuları yargısal denetime elverişsiz kabul ederek anayasal sorunun siyasal süreç içerisinde çözülmesini tercih etmektedir. Erwin Chemerinsky, *Constitutional Law: Principles and Policies*, 5. Baskı, Walters Kluwer, New York 2015, s. 185.

değil siyasal nitelikte olduğu ve çözüm yetkisinin esasen yasama veya yürütme organlarına ait bulunduğu gerekçesiyle, yargı organlarının bu tür meseleleri incelemekten kaçınması gerektiğini kabul eder[48]. Bu yönüyle politik sorun doktrini, yargısal aktivizme karşı geliştirilen kurumsal bir yargısal kendini sınırlayıcılık mekanizması olarak işlev görmekte ve anayasa yargısının demokratik meşruiyet sınırları içinde kalmasını amaçlamaktadır[49].

Bir diğer Amerikalı hukukçu William P. Marshall, yargısal aktivizmin farklı görünümlerini sistematik biçimde sınıflandırarak bu olgunun yedi ayrı tezahür şekli bulunduğunu ileri sürmektedir. Marshall'ın "yedi günah" olarak adlandırdığı bu sınıflandırmaya göre[50] yargısal aktivizm; anayasal yargı makamlarının demokratik seçimlerle göreve gelen organların iradesi hilafına karar vermesi (çoğunluk karşıtı aktivizm), anayasa koyucunun iradesinden kopuk yorumlara başvurulması (orijinalist olmayan aktivizm), yerleşik içtihatlardan sapılması (içtihadi aktivizm), yargı yetkisi sınırlarının aşılması, yorum yoluyla yeni hakların ihdas edilmesi (yargısal yaratıcılık), diğer devlet organlarına telafi edici yükümlülükler yüklenmesi ve kararların tarafgir bir içerik kazanması şeklinde ortaya çıkabilmektedir[51].

Özellikle çoğunluk karşıtı aktivizm, anayasa yargısının demokratik meşruiyeti bakımından en yoğun eleştiriye konu olan görünüm biçimidir. Bu eleştirinin kuramsal temeli, Alexander Bickel tarafından "*countermajoritarian difficulty*" kavramı çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bickel'e göre demokratik meşruiyetini halk iradesinden alan yasama organının kararlarının, demokratik hesap verebilirliği sınırlı olan yargı organları tarafından geçersiz kılınması, anayasa yargısını yapısal bir meşruiyet sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle çoğunluk karşıtı aktivizm, yargısal aktivizm tartışmalarında demokratik temsil ile yargısal denetim arasındaki gerilimin en belirgin tezahürü olarak değerlendirilmektedir[52].

Yargısal aktivizm müessesesinin ortaya çıkış şekillerini inceleyen bir diğer yazar ise Ernest Young'tır[53]. Bu yazarın yaptığı sınıflandırma incelendiğinde Marshall'a yakın bir değerlendirme yaptığı gözlemlenmektedir. Bu tasnife

48 ABD Federaal Yüksek Mahkemesi *Baker v. Carr*, 369 U.S. 186 (1962) kararında, *political question doctrine*'in kapsamını belirlemiş ve bir uyuşmazlığın siyasal sorun sayılıp sayılmayacağının tespitinde kullanılacak ölçütleri ortaya koymuştur, https://supreme.justia.com/cases/federal/us/369/186/ (13/12/2025).

49 Bickel, s. 183-199.; Political question doctrine için yapılan değerlendirmeler için ayrıca bkz: Mark Tushnet, *Weak Courts, Strong Rights*, Princeton University Press, USA 2008, s. 82-84.

50 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 55; Marshall, s. 104.

51 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 55; Marshall, s. 103-104; Uslu, s. 371.

52 Bickel, s. 16-23.

53 Young, s. 1144.

göre yargısal aktivizm altı farklı şekilde tezahür etmekte olup bunlar; federal politik dalların ya da eyalet hükümetlerinin sorgulanması, anayasa metni veya tarihten sapılması, yargı içtihatlarından sapılması, minimalist kararlar almak yerine maksimalist kararlar alınması, telafi edici yetkilerin kapsamlı olarak kullanılması ve partizan politik eğilimlere göre karar verilmesi şeklindedir[54].

Yargısal aktivizmin kapsamı hakkında belirlemelerde bulunan bir diğer isim ise Keenan Kmiec'tir. Yazar, yargısal aktivizmin beş tezahür şeklinin bulunduğunu ileri sürmektedir. Buna göre yargısal aktivizmden bahsedilebilmesi için anayasal yargı makamlarının diğer devlet organlarının tartışma konusu olan işlemlerini -tartışmalı bir şekilde- geçersiz hale getirmesi (yasama ve yürütme işlemlerinin tartışmalı biçimde geçersiz kılınması), mevcut içtihatların anayasal yargı makamlarınca yok sayılması (içtihatların göz ardı edilmesi), anayasal yargı makamlarının yasama işlevini üstlenmesi (yargısal yasama), anayasal yargı makamlarının yerleşik hale gelmiş içtihat ve yorumlarından sapması (kabul görmüş yorum metodolojisinden sapmak), anayasal yargı makamlarının süreçten sonuca gittiği bir yargılama yerine önce sonucu belirleyip sonra süreci yürüttükleri bir yargılama yapması (sonuç odaklı yargılama) gerekmektedir[55].

Yargısal aktivizmin tezahür şekillerini ortaya koymaya çalışan ve yukarıda ele alınan görüşler genel olarak yerinde ve doğru tespitler içermekle beraber bunların hiçbiri, bu hususu mükemmel bir şekilde çerçeveleyememektedir. Bu doğrultuda kimi tasnif modelinin hatalı değerlendirmeler içerdiği, kiminin öngördüğü tezahür şekilleri bakımından eksik olduğu, kiminin salt ABD uygulamasına yönelik değerlendirmeler içerdiği ve kiminin de kendi içinde yer alan tespit ve türlerle çelişki arz ettiği ileri sürülmüş ve görüşler anılan noktalarda eleştirilmiştir. Korucu, ortaya konulan bu eleştiriler doğrultusunda yargısal aktivizmin beş tezahür şeklinin olduğunu ortaya koymuştur. Müellifin tasnifi incelendiğinde yargısal aktivizmin; yargısal denetim yapmakla görevli makamların demokratik karar alma süreçleri bağlamında kullanılan siyasi takdire müdahale etmesi ve bu minvalde temel demokratik ilkelere aykırılık oluşturulması (çoğunluk karşıtı aktivizm), parlamento tarafından yapılan normatif düzenlemelerin yargısal denetim makamlarınca denetim sınırlarını aşacak değerlendirmelerle tartışmalı şekilde geçersiz kılınması (çoğunlukçu aktivizm), anayasaya uygunluk denetimi kapsamındaki normlar dışında kalan konularda değerlendirme yapılması ve kapsam dışına taşacak şekilde kararlar verilmesi (içtihadi maksimalizm), anayasalarda yer alan soyut kavramların yorumlanması sırasında diğer anayasal normlarla devlet organlarına çizilen

54 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 55-56.

55 Kmiec, s. 1463-1475; Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 56; Uslu, s. 372.

sınırlara uyulmaması ve bu minvalde bu soyut kavramlar yorumlanırken anayasa koyucunun çizdiği yargısal denetim sınırlarından çıkılması (anayasanın orijinal anlamının göz ardı edilmesi) ve yargısal denetim kapsamında yapılan yorumların tutarlı ve istikrarlı olması ve bu minvalde öngörülebilirliğin de sağlanması için gereken içtihadi bütünlüğün göz ardı edilmesi (içtihatların göz ardı edilmesi) şeklinde ortaya çıkabileceğinin tespit edildiği görülmektedir[56].

Uslu da yargısal aktivizmin tezahür şekilleri ile ilgili çalışmalarda hemen hemen aynı hususların tespit edildiğini ileri sürmüş ve temelde temsil anlayışını benimsemiş bir demokraside, yargı organlarının kuvvetler ayrılığı anlayışı ile bağdaşmayacak faaliyetlerde bulunması ve parlamentonun işlemlerindeki siyasi takdire müdahale olarak kabul edilebilecek kararların verilmesi ve değerlendirmelerin yapılması halinde yargısal aktivizmin gündeme geleceğini zikretmiştir[57].

Bu durum yargısal aktivizm müessesesinin olumsuz yanını teşkil etmekte olup, bu kurumun bunun dışında bir de olumlu yönünün bulunduğu görülmektedir. Bu konuda anayasal yargı makamlarının aktivist tutumlarının hak ve hürriyetler zemininde gelişmesi halinde bu durum kabul edilebilir olacaktır. Lakin aktivist tutumun ideolojik temelli olması halinde yapılan denetim yerindelik denetimine kayacak ve ortaya istenmeyen durumlar çıkacaktır. Bu kapsamda temel hak ve hürriyetler zemininde gelişen yargısal aktivizmin olumlu olduğu kadar gerekli de olduğu ifade edilmektedir. Lakin bu argüman, anayasal yargı makamlarının yerindelik denetimine girmeden, yasama ve yürütme kuvvetlerinin politik tercihlerini etkisiz kılmadan ve takdirlerini; demokratik düzen ve insan haklarının korunup geliştirilmesi yönünde kullanmaları şartına bağlanmıştır[58].

IV. Yargısal Aktivizmin Normatif Değerlendirmesi: Tehdit mi, Teminat mı?

Yargısal aktivizm kavramının ortaya çıkışı ve yoğun biçimde tartışılmaya başlanması, büyük ölçüde Amerikan anayasal sistemiyle ilişkilidir. Amerikan tipi anayasa yargısı, sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık sistemi içerisinde konumlanmaktadır. Bu sistem yasama ve yürütme organlarıyla doğrudan siyasal rekabet içinde olmayan, ancak bu organların kararlarını iptal edebilen güçlü bir yargı modeline dayanmaktadır. Bu yapıda Amerikan Federal Yüksek Mahkeme (FYM) yargıçlarının siyasal süreçler içerisinde, başkan tarafından atanması ve atamaların Senato tarafından onaylanması, mahkemenin

56 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 56-57; Anılan aktivizm türleri hakkındaki ayrıntılı değerlendirmeler için bkz; Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 57-115.

57 Uslu, s. 372; Aynı yönde bkz. Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 116.

58 Uslu, s. 372; Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 70.

kararlarının siyasal tartışmalarla yakından ilişkilendirilmesine yol açmaktadır. Alexander Bickel, bu yapısal konumlanmanın, yargının demokratik meşruiyeti bakımından "çoğunluk karşıtı güçlük" (*countermajoritarian difficulty*) sorununu doğurduğunu ve yargısal aktivizm eleştirilerinin esasen bu sistemsel gerilimden beslendiğini ortaya koymaktadır[59].

Amerikan anayasa yargısında yargısal aktivizmin yoğun biçimde eleştirilmesinin bir diğer nedeni, yargının siyasal süreçler üzerindeki denetim yetkisinin, başkanlık sistemi içerisinde güçlü ve dengeleyici bir aktör olarak algılanmasıdır. Sert kuvvetler ayrılığı nedeniyle yasama ve yürütme arasında doğrudan bir hiyerarşi bulunmaması, anayasa yargısını anayasal düzenin merkezî denge unsurlarından biri hâline getirmektedir. Bu bağlamda FYM'nin verdiği kararlar, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda siyasal sonuçlar da doğurmaktadır. Bu durum da yargısal aktivizmin Amerikan literatüründe sıklıkla "politika yapımı" ile özdeşleştirilmesine yol açmaktadır. Cass R. Sunstein, Amerikan FYM'nin bu konumunun, aktivizm– yargısal kendini sınırlayıcılık tartışmalarını kaçınılmaz hâle getirdiğini ve mahkemenin kimi zaman siyasal alanı dengelemek amacıyla müdahaleci bir rol üstlendiğini belirtmektedir[60].

Buna karşılık parlamenter sistemlerde, özellikle Avrupa tipi anayasa yargısı bakımından yargısal aktivizmin yapısal zemini farklıdır. Avrupa'da anayasa yargısı uzun süre yasama egemenliği anlayışı karşısında sınırlı bir rol üstlenmiş ve Amerikan tipi anayasa yargısındaki tutum başlangıçta benimsenmemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Kelsen tipi özel anayasa mahkemeleriyle birlikte, Avrupa'da güçlü bir norm denetimi sistemi geliştirilmiş ve burada başlayan serüven günümüzde anayasa yargısını temel hakların korunmasında merkezi bir aktör hâline getirmiştir. Stone Sweet, bu dönüşümün Avrupa tipi anayasa yargısını, Amerikan modeline yaklaştırdığını, ancak bu yakınlaşmanın kurumsal tasarım ve siyasal bağlam farklılıkları nedeniyle sınırlı kaldığını vurgulamaktadır[61].

Amerikan anayasa yargısında yargısal aktivizmin ortaya çıkışı, yalnızca yorum tekniklerine değil, başkanlık sisteminin sert kuvvetler ayrılığına dayalı kurumsal yapısına da yakından bağlıdır. Özellikle FYM yargıçlarının başkan tarafından atanması ve atamaların Senato onayına tabi olması, yargının siyasal süreçle kaçınılmaz bir temas içinde şekillenmesine yol açmaktadır. Bu kurumsal yapı, anayasal uyuşmazlıkların çözümünde FYM'ye geniş bir normatif takdir

59 Bickel, s. 16-23.

60 Sunstein, *One Case at a Time: Judicial Minimalism on the Supreme Court*, Harvard University Press, USA 1999, s. 3-24.

61 Stone Sweet, Why Europe Rejected, s. 2744-2780.

alanı tanımaktadır. Bu durum da yargısal denetimi kaçınılmaz olarak siyasal sonuçlar doğuran bir faaliyete dönüştürmektedir. Stone Sweet, Amerikan modelinde anayasal denetimin, kuvvetler ayrılığı ilkesiyle tam uyumlu pasif bir yargısal işlev olmaktan ziyade, anayasal politikaların belirlenmesinde etkin bir rol üstlendiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Amerikan anayasa yargısı, yasama ve yürütme karşısında "negatif yasama" işleviyle sınırlı kalmamakta ve geleceğe dönük anayasal standartlar tesis edebilmektedir. Stone Sweet'in ifadesiyle, hakların etkin korunması yükümlülüğü arttıkça, anayasal yargının siyasal alanla arasındaki sınırların da geçirgenleşmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu durum, Amerikan sisteminde yargısal aktivizmin yapısal olarak beslenmesine ve anayasal denetimin, siyasal karar alma süreçlerini fiilen etkileyen bir mekanizma haline gelmesine neden olmaktadır[62].

Avrupa anayasal sistemleri başlangıçta Amerikan tipi yargısal denetimi, yasama egemenliği ve demokratik meşruiyet gerekçeleriyle büyük ölçüde reddetmiştir. Dieter Grimm'in ayrıntılı biçimde ortaya koyduğu üzere, on dokuzuncu yüzyıl ve erken yirminci yüzyıl Avrupa'sında anayasa yargısı, parlamentonun halk iradesini temsil ettiği düşüncesi nedeniyle demokrasiyle bağdaşmaz görülmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan totaliter rejim deneyimleri, anayasal hakların korunması için güçlü ve bağımsız anayasa mahkemelerinin zorunlu olduğu yönünde yeni bir anayasal bilinç doğurmuştur[63]. Bu tarihsel dönüşüm sonucunda Avrupa tipi anayasa yargısı, özel anayasa mahkemeleri aracılığıyla güçlü bir norm denetimi sistemi geliştirmiştir. Grimm'e göre, özellikle Almanya örneğinde anayasa mahkemesinin hak merkezli içtihatları, yargısal aktivizmin siyasal iktidarı ikame eden bir güç olarak değil, anayasal düzeni koruyan yapısal bir denge unsuru olarak işlev görmesini sağlamıştır. Bu yönüyle Avrupa anayasa yargısı, Amerikan modelinden farklı olarak, aktivizmi kurumsal sınırlar ve anayasal sadakat çerçevesinde tutmaya çalışmaktadır[64].

Yargının fren ve denge mekanizması içindeki rolü, demokratik sistemlerde kaçınılmaz olarak normatif bir gerilim üretmektedir. Mark Tushnet'in ortaya koyduğu üzere, özellikle zayıf yargısal denetim öngören sistemlerde yargı, nihai norm koyucu olmaktan ziyade siyasal süreçleri harekete geçiren bir denetim işlevi görmektedir. Bu tür sistemlerde yargı kararları, yasama tarafından kısa vadede aşılabilir nitelikte olduğundan, aktivizm demokratik süreci askıya alan değil, onu tetikleyen bir unsur olarak işlev görmektedir[65]. Buna karşılık

62 Stone Sweet, Why Europe Rejected, s. 2778-2779.

63 Grimm, s. 213-215.

64 Grimm, s. 220-221.

65 Tushnet, s. 24-26.

güçlü anayasa yargısının bulunduğu sistemlerde yargının denge ve denetleme rolü, kaçınılmaz olarak daha belirgin ve zaman zaman aktivist bir görünüm kazanmaktadır. Tushnet, iyi işleyen demokratik sistemlerde bile yargının, temel hakların korunması söz konusu olduğunda siyasal alanı sınırlamak zorunda kalabileceğini kabul etmektedir. Bu çerçevede yargısal aktivizm, demokratik meşruiyetle bağdaşmayan bir sapma olarak değil, anayasal düzenin sürekliliğini sağlayan istisnai bir araç olarak değerlendirilebilir[66].

Jeremy Waldron, yargısal denetimin demokratik meşruiyetini eleştirirken bu eleştirisini "iyi işleyen demokratik kurumlar" varsayımına bağlamaktadır. Waldron'a göre, güçlü temsil mekanizmalarına, eşit oy hakkına ve etkin kamusal müzakereye sahip sistemlerde anayasa yargısının yasama iradesini geçersiz kılması demokratik açıdan sorunludur. Ancak yazar, bu koşulların bulunmadığı, özellikle azınlık haklarının bastırıldığı veya otoriter eğilimlerin güçlendiği rejimlerde yargısal denetimin savunulabilir bir araç olabileceğini de kabul etmektedir[67]. Bu yaklaşım, Dieter Grimm'in Avrupa bağlamında geliştirdiği hak temelli ve sınırlı aktivizm anlayışıyla örtüşmektedir. Grimm'e göre, anayasa mahkemelerinin temel haklara pozitif içerik kazandıran içtihatları, siyasal alanı keyfi biçimde daraltmadığı sürece demokratik meşruiyetle çatışmaz. Ancak bu aktivizmin sınırı, mahkemelerin kendilerini "anayasal sistem mühendisi" konumuna yerleştirmemesi ve siyasal tercihleri ikame eden bir aktör haline gelmemesidir. Bu nedenle Avrupa tipi anayasa yargısında aktivizm, ancak hak merkezli ve kurumsal öz-disiplinle sınırlı kaldığı ölçüde meşru kabul edilebilir[68].

Jeremy Waldron, *The Core of the Case Against Judicial Review* adlı çalışmasında, iyi işleyen bir demokraside yargısal denetimin, demokratik meşruiyet bakımından ciddi sorunlar doğurduğunu savunur. Waldron'a göre yasama organı, serbest ve adil seçimlerle oluşmuş, eşit siyasal katılımı yansıtan bir kurumdur. Bu nedenle temel haklara ilişkin kararların nihai merciinin mahkemeler değil, demokratik yasama süreçleri olması gerekir. Yargısal denetim, bu bağlamda, çoğunluğun siyasal tercihlerinin küçük bir yargıç grubunun takdirine tabi kılınması anlamına gelir[69]. Waldron'un eleştirisi mutlak değildir. Yazar, argümanını belirli önkoşullara bağlar. Buna göre yargısal denetime yönelttiği itirazlar, ancak şu koşullar altında geçerlidir:

66 Tushnet, s. 71-73.

67 Jeremy Waldron, "The Core of the Case Against Judicial Review", *Yale Law Journal*, Cilt 115, Sayı 6, Nisan 2006, s. 1346-1348, https://www.humanities.mcmaster.ca/~walucho/3Q3/Waldron.Core%20Case%20Judicial%20Review%20Yale%20LJ.pdf (13/12/2025).

68 Grimm, s. 206-207.

69 Waldron, s. 1353-1356.

işleyen ve temsil gücü yüksek bir yasama organı, serbest ve adil seçimler, siyasal eşitliğin görece güvence altında olması, haklar konusunda kamusal akıl yürütmenin mümkün olması. Bu şartların sağlanması halinde, yargısal denetim demokratik süreci ikame edebilecektir[70]. Waldron, otoriter rejimlerde veya azınlık haklarının sistematik biçimde bastırıldığı siyasal ortamlarda yargısal denetimin savunulabilir olabileceğini kabul eder. Bu tür rejimlerde demokratik meşruiyet zinciri zaten koptuğu için, mahkemeler hakların korunmasında ikame edici bir rol üstlenebilir. Bu noktada Waldron, kendi argümanlarının ideal tip bir demokrasi varsayımına dayandığını vurgular[71].

Dolayısıyla yargısal aktivizmin Amerikan menşeli bir kavram olarak ortaya çıkması, bu olgunun yalnızca Amerikan anayasa yargısına özgü olduğu anlamına gelmemektedir. Avrupa tipi anayasa yargısı modelinde de -özellikle temel hakların korunması ve siyasal iktidarın sınırlandırılması bağlamında- yargı etkin bir rol üstlenebilmekte ve bu durum belirli ölçülerde aktivist eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte Avrupa tipi anayasa yargısında bu kurum, Amerikan modelinden farklı olarak, daha belirgin kurumsal sınırlar ve hak temelli bir gerekçelendirme ile şekillenmektedir. Bu ayrım, yargısal aktivizmin değerlendirilmesinde anayasal sistemin yapısal özelliklerinin belirleyici bir ölçüt olduğunu gösterir.

Olağan yargısal faaliyetler esnasında yargı makamlarının hukuku uygulaması ile anayasa yargısı kapsamındaki denetim esnasında anayasallık denetimi yapan makamların yaptıkları yorum yoluyla hukuku yaratması arasında bir sınır bulunmaktadır. Anayasaların uzun ömürlü olmasını ve değişen durumlar karşısında dahi yapılacak yorumlarla uygulanabilirliğinin sağlanması amaçlarıyla ihdas edilen soyut kavramlar ve muğlak ifadeler içermesi nedeniyle anayasallık denetimi sırasında "hukuku yaratma işlevi" kaçınılmaz sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Anayasallık denetimi kapsamında hukuk yaratmaktan kaçınılması mümkün olmakla beraber bu kaçınma denetimin etkinliğini azaltacak bir durum olup, temel hak ve hürriyetlerin korunması bağlamında anayasacılık düşüncesine uygun düşmeyecek neticeleri meydana getirebilecektir[72].

Karl Doehring, anayasa yargısının meşruiyetini sürdürebilmesinin temel koşulunun yargıcın kendi yetki alanının farkında olması ve gerektiğinde yargısal kendini sınırlama ilkesine başvurması olduğunu belirtir. Ona göre anayasa yargıcı, karar verirken hukukun sınırlarını genişletmekten ziyade, mevcut normatif çerçeve içinde hareket etmeye özen göstermelidir. Bu

70 Waldron, s. 1360-1364.

71 Waldron, s. 1395-1401.

72 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 116-117.

nedenle, özellikle "hukuk yaratma" niteliği taşıyan yorumlarda aşırıya kaçan ve ideolojik temelli olan yorumdan kaçınmak, anayasal yargı organı açısından hem hukukun üstünlüğü hem de demokratik meşruiyet bağlamlarında bir zorunluluktur[73].

Yargısal aktivizmin anayasal demokrasiler bağlamındaki konumunu değerlendiren iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki aktivizmi anayasal demokrasiler bakımından bir tehdit olarak görmekteyken diğeri ise onu temel hak ve hürriyetlerin korunması bağlamında bir teminat olarak kabul etmektedir. Bu iki görüşe ek olarak bir de yargısal aktivizmi bu iki görüşün sentezlenmesi neticesinde anayasal demokrasilerde sergilenen tutuma göre ya tehdit ya da teminat olarak değerlendirilebileceğini ifade eden sentez görüşü bulunmaktadır. Bu görüşler öncelikle yargısal aktivizmi tehdit olarak gören görüş sonrasında bir teminat olarak gören görüş ve en nihayetinde sentez görüşü olmak üzere sırayla incelenecektir.

Yargısal aktivizmin anayasal demokrasiler bağlamında bir tehdit olduğunu ifade eden görüşe göre aktivizmin tespiti siyasi karar alma süreçlerindeki usulün tahrip edilip edilmemesine göre belirlenecektir. Bu doğrultuda bir anayasal yargı makamı siyasi karar alma süreçleri hususunda ihdas edilen usulü tahrip ediyorsa yani demokratik karar alma sürecini etkiliyorsa aktivist bir tutum sergilemiş olacaktır. Yargısal aktivizmin bu çerçevede değerlendirilmesi nedeniyle de kurum anayasal demokrasiler bakımından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu görüş aynı zamanda anayasallık denetimi yapan yargısal makamların demokratik meşruiyetten yoksun olmaları nedeniyle ve verilen kararların mahkeme kompozisyonundaki yüksek mahkeme yargıçlarının ideolojileriyle şekillendiği gerekçesiyle aktivist tutumların yer aldığı bir sistemin, hukuki öngörülebilirliği ve hukuki güvenliği sağlamayacağını savunmaktadır. Bu görüş aktivist tutumların anayasal yargı makamlarının sistem içerisindeki konumunu ve sahip olduğu saygınlığı da olumsuz olarak etkileyecek bir kurum olarak değerlendirmektedir[74].

Bu görüşün savunucularından birisi olan Amerikalı yargıç Diarmuid O'Scannlain aktivist tutumların yoğunlaşması halinde toplumda yargısal makamlara duyulan güvenin zedeleneceğini ve bu nedenle yargı organına yapılacak olan siyasi müdahalelerin artacağını ifade etmekte ve bu müdahaleler nedeniyle yargının güven kaybının iyice artacağını ifade etmektedir[75].

---

73 Karl Doehring, *Genel Devlet Kuramı*, (Çev. Ahmet Mumcu), 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 245-246.

74 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 125-126.

75 Diarmuid O'Scannlain, "On Judicial Activism", *Open Spaces Views From The Northwest*, https://open-spaces.com/articles/on-judicial-activism/ (23/01/2025).

Bu görüşü savunanlardan bir diğer yazar ise, aktivist tutumlar sergileyen yargı organının, bu tutum nedeniyle yapılan yargısal faaliyetlerdeki tarafsızlığına gölge düşüreceği ve itibar kaybına neden olacağını ifade eden Edward McWhinney'dir[76].

Bu görüşü savunan bir diğer isim olan Avusturalyalı yargıç Dyson Heydon da yargı organının, yasama organına ait siyasi ve politik takdirlere sıkça müdahale etmesi yargı organının konumunu olumsuz olarak etkileyeceğini ve saygınlığını azaltacağını ifade etmektedir. Heydon'a göre yargısal aktivizmin bu etkilerinin tezahür etmesi bakımından yapılacak değerlendirmede Avusturalya; ABD, Yeni Zelanda ve Kanada'dan daha iyi bir konumda olup bu olumsuz etkiler Avustralya'da daha az gözlemlenmektedir. Yargıç Heydon, yargı makamlarının bu olumsuz sonuçlarla karşılaşmamaları için aktivist tutumların terk edilmesi gerektiğini ve bu neticelere vücut veren aktivist tutumlar öncesindeki tutumlarına tekrardan dönmeleri gerektiğini söyler[77].

Yargısal aktivizmin "Dava Konusu Dışında Karar Verilmesi" türü hakkında yaptığı değerlendirmede Amerikalı yargıç Felix Frankfurter de bu görüşten yana olduğunu gösteren bir karşı oy yazısı yazmıştır. Karşı oy yazısında yargıç Frankfurter, yargısal makamların sosyal sorunlar üzerine politika oluşturma konusunda yetenekli olmadığını, önüne gelen uyuşmazlıkta yalnızca uyuşmazlık kapsamında kalması gerektiğini ve yargı makamının davayı kendi yorumuna ve anlayışına göre şekillendirip yönlendiremeyeceğini ifade etmektedir. Bu görüşler aile hukukuna ilişkin bir davanın kararında yer alsa da yargısal aktivizm konusunda önemli tespitler içermektedir[78].

---

76 Edward McWhinney, "The Supreme Court and The Dilemma of Judicial Policy-Making", *Minnesota Law Review*, Cilt 39, Sayı 7, 1955, s. 845-846, https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/mlr/article/2214/&path_info=uc.pdf (23/01/2025).

77 Dyson Heydon, "Judicial Activism and the Death of the Rule of Law." *Quadrant Magazine*, Cilt 47, Sayı 1, Ocak 2003, s. 515, https://search.lib.utexas.edu/discovery/openurl?institution=01UTAU_INST&rfr_id=info:sid%252Fprimo.exlibrisgroup.com-bX-Bx&rfr_id=info:sid%2Fprimo.exlibrisgroup.com-13061846-Bx&rft_val_fmt=info:ofi%2Ffmt:kev:mtx:&rft.epage=515&rft.volume=10&rft_id=info:doi%2F&resource_type=article&rft.isbn_list=&rft.jtitle=Otago%20law%20review&rft.genre=article&rft.issue=4&rft.auinit1=D&rft.aulast=Heydon&rft.auinit=D&rft.date=2004&rft.eisbn_list=&rft.spage=493&rft.au=Heydon,%20Dyson&rft.atitle=Judicial%20activism%20and%20the%20death%20of%20the%20rule%20of%20law.&rft.issn=0078-6918&rft.eissn=0078-6918&svc_dat=CTO&vid=01UTAU_INST:SEARCH&lang=en (23/01/2025).

78 Yargıç Fred Moore Vinson, U.S. Reports: Sherrer v. Sherrer, 334 U.S. 343 (1948), Cilt 334, Ekim 1947, "Dissenting Opinion by Felix Frankfurter", s. 365-366, https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep334/usrep334343/usrep334343.pdf (23/01/2025); Amerikalı yargıç Felix Frankfurter boşanma sonrasındaki mal paylaşımını konu edinen Sherrer vs. Sherrer davasında verilen kararda yazmış olduğu karşı oy yazısı ile boşanmış kişiler arasındaki mal paylaşımından kaynaklanan haklar hususunda önemli görüşler belirtmiştir. Yargıç Frankfurter'in görüşlerine McWhinney tarafından da yargısal aktivizm bağlamında dikkate alınmıştır. McWhinney, s. 844.

Anayasal demokrasiler bağlamında yargısal aktivizmi bir tehdit olarak gören görüşü savunanların argümanlarına karşın onu bir teminat olarak kabul edenler daha farklı görüş ve eleştiriler ileri sürmektedirler. Bu bölümde yargısal aktivizmi bir teminat olarak gören görüşü savunanları ve onların argümanları incelenecektir.

Yargısal aktivizmin anayasal demokrasi açısından yalnızca bir tehdit olarak değerlendirilmesi, literatürde nispeten azınlıktadır. Bunun aksine, yargısal aktivizmin temel hakların korunması ve hukuk devletinin sürdürülmesi bakımından bir teminat işlevi görebileceğini savunan güçlü bir kuramsal görüş da mevcuttur. Bu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden biri olan İsrail Yüksek Mahkeme Başkanı Aharon Barak, demokrasilerde yüksek yargının rolünü tartıştığı çalışmasında, yargısal denetimin insan haklarının korunması ve anayasal düzenin devamı açısından vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır[79].

Barak'a göre yargıçlar, anayasal metinleri kişisel veya ideolojik tercihler doğrultusunda değil, toplumsal değerler ve anayasal ilkeler ışığında yorumlamalıdır. Bu çerçevede yazar, katı metinci (textualist) yaklaşımların, anayasal değerleri göz ardı ederek demokrasinin maddi (substantive) boyutunu zayıflattığını, buna karşılık amaçsal (purposive) yorum yönteminin hukuk ile toplum arasındaki bağı güçlendirdiğini savunmaktadır. Özellikle kriz ve terör dönemlerinde, yargının bağımsızlığı ve temel hakları koruma işlevi, demokratik rejimin sürekliliği bakımından daha da kritik bir önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Barak'ın yaklaşımı, aktivist tutumların ölçülü ve hak temelli biçimde kullanıldığı durumlarda anayasal demokrasinin korunmasına hizmet eden bir "kurumsal teminat" olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır[80].

Cass R. Sunstein de minimalizmin -burada yargısal pasifizm (judicial minimalism/ judicial passivism) kastedilmektedir- savunusunun çoğu durumda yetersiz kaldığını, dar ve yüzeysel kararların hukuk düzeninde öngörülebilirliği zayıflatarak hem karar maliyetlerini hem de hata riskini artırabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle yargının her durumda pasif kalması demokratik istikrar için güvenli bir tercih olmayacaktır[81]. Sunstein, hak temelli yargısal aktivizmin meşruiyetini

---

79 Aharon Barak, "A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy", *Harvard Law Review*, Cilt 116, Sayı 1, Kasım 2002, s. 19-40, https://scispace.com/pdf/a-judge-on-judging-the-role-of-a-supreme-court-in-a-42gxzdek2n.pdf (13/12/2025).

80 Barak, s. 40-60.

81 Cass R. Sunstein, "Beyond Judicial Minimalism", *Tulsa Law Review*, Cilt 43, Sayı 4, 2007, s. 826, (Beyond Judicial Minimalism), https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=12217&context=journal_articles&utm_source (06/10/2025); "Yargısal pasifizm" kavramı, Anglo-Amerikan anayasa hukuku literatüründe genellikle "judicial minimalism" terimiyle ifade edilmekte olup, mahkemelerin anayasal uyuşmazlıklarda dar, ihtilafa özgü ve mümkün olduğunca sınırlı gerekçelerle karar vermesini savunan bir yaklaşımı ifade eder. Cass R. Sunstein, bu yaklaşımı anayasa yargısının siyasal alanla çatışmasını azaltan bir yöntem

vurgulamak için demokratik hayatın en parlak dönemlerinde yargısal kararların dar ve yüzeysel değil, aksine derin ve geniş bir teorik zeminde şekillendiğini ifade eder. Buna örnek olarak da *Brown v. Board of Education* gibi kararları göstererek yargısal aktivizmin insan haklarıyla uyumlu, meşru bir biçimini temsil ettiğini ortaya koyar[82]. Bununla birlikte doktrinde hak temelli yargısal anlayış tartışmalı bir alandır. Özellikle Türkiye bağlamında bu anlayışın sınırları, ortaya çıkarabileceği demokratik meşruiyet bağlamındaki sorunlar ve yargısal aktivizmin riskleri hakkında eleştirel görüşler bulunmaktadır[83].

Yargısal aktivizmi teminat olarak kabul eden görüşün savunucularından biri olan Amerikalı yargıç Frank Johnson, anayasada yer alan kavramların anlamının mutlak olmadığını, anayasanın çerçeve ve soyut kavramlar içeren yapısının yargıyı aktivist bir tutum sergilemeye yönlendirdiğini, yargısal aktivizmin anayasal karar alma süreçleriyle sınırlı olmadığını ve aksi yöndeki görüşün anayasanın canlılığını elinden aldığını ifade etmektedir[84]. Sotirios Barber ve James Fleming'in de "Constitutional Interpretation: The Basic Questions" isimli eserde yargıç Johnson ile paralel şekilde anayasalara içkin soyut kavramların yargısal makamları felsefi ve ideolojik hareket etmeye yani aktivist tutum sergilemeye yönelttiği yönünde düşünceleri bulunmaktadır[85].

Bu görüşü savunan yazarlar içerisinde yer alan Ronald Dworkin'in ortaya koyduğu kuram oldukça kapsamlıdır. Yazarın ortaya koyduğu kuramda, pozitivizme karşı bir tutum sergilenmekte ve uyuşmazlıkların çözümlenmesinde normatif kuralların tek belirleyici kriter olmadığı savunulmaktadır. Buna karşın yargıçların doğru neticeyi tespit etme ödeviyle yükümlü oldukları, bu ödevi yerine getirirken keyfi hareket edemeyecekleri, hukuki bir standart çerçevesinde hareket etmeleri gerektiği ve doğru hukuki yorumun yapılabilmesi için geçmişte yapılan yorumlardan istifade edebileceği belirtilir[86]. Dworkin'in

---

olarak tanımlamakla birlikte, aşırı minimalizmin hukuki öngörülebilirliği zayıflatabileceğini ve hakların etkin korunmasını engelleyebileceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda Sunstein, yargısal minimalizmin mutlak bir ilke olarak değil, bağlama bağlı ve ölçülü biçimde uygulanması gereken bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır.

82 Sunstein, *Beyond Judicial Minimalism,* s. 841.

83 Hak temelli anlayışa yöneltilen eleştirel görüş için ayrıca bkz. Serdar Korucu, *Yaşayan Anayasacılık Teorileri ve Türkiye'de Anayasal Yorum Pratiği*, Liberte Yayınları, Ankara 2025. (Yaşayan Anayasacılık)

84 Frank Johnson, "In Defence of Judicial Activism", *Emory Law Journal*, Cilt 28, Sayı 4, 1979, s. 905-906, 908, https://www.nawj.org/uploads/files/annual_conference/session_materials/civil_rights_movement/frank_m_jr_johnson_in_defense.pdf (24/01/2025).

85 Sotirios Barber, James Fleming, *Constitutional Interpretation: The Basic Questions*, Oxford University Press, New York 2007, s. 83.

86 Gülriz Özkök, "Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 2, Nisan 2002, s. 10-11, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629067 (24/01/2025).

kuramına göre amaç anayasal bütünlüğü sağlamak olmakla beraber anayasanın metnine sadakat duyulması yargısal yorum faaliyetlerinin gerekliliğini ortadan kaldırmayacaktır. Bu kuram içerdiği tespit ve değerlendirmeler nedeniyle yalnızca pozitivizme değil aynı zamanda hukuki uzlaşıcılık, kuşkuculuk ve pragmatizme karşı da geliştirilmiştir[87].

Dworkin, yargıçların doğru neticeyi tespit etme ödevi kapsamında kullanacakları kriterler arasında evrensel hukuk ilkelerinden olan masumiyet karinesi, suçta ve cezada kanunilik, bir kişinin kendi hatasından kazanç sağlayamayacağı gibi ilkeleri de kullanması gerektiğini belirtmektedir. Yazar, bu hukuk ilkeleriyle hukuk kuralları arasında mantıksal bir fark bulunduğunu, hukuk kurallarının net olduğunu, ya siyah ya beyaz olduğunu, grisi olmadığını belirtir. Hukuk kuralı kapsamına giren bir durum olduğu takdirde müspet ya da menfi o normun uygulama alanı bulacağını, bu kapsama girmeyen bir durumda o normun uygulanamayacağını ifade eder. Hukuk kurallarının uygulama alanı bulmadığı hallerde ise "zor davalar"ın söz konusu olduğunu, bu davalarda yargıcın hukuk kurallarını tükettiğini, yargıcın bu aşamada hukuk ilkelerine başvurması gerektiğini ifade eder ve bu ilkelerin bir problemin yargısal neticesini doğrudan belirleyemeyeceğini belirtir[88]. Yazar, bu yöndeki argümanlarıyla yargısal makamların yorum faaliyetinin "doğru neticeyi tespit etme ödevi"nin gereğinin yerine getirilebilmesi için elzem olduğunu ortaya koymaktadır. Dworkin, hukuksal pozitivizmi, "konvansiyonalizm" olarak isimlendirmekte ve doğal hukuk ekolündeki yargıçların yorum yoluyla yeni kararlar ürettiğini fakat buna karşın konvasiyonalist yani pozitivist ekole mensup yargıçların buna cesaret edemediklerini ileri sürer[89].

Hukuk ilkelerinin birbiriyle çatıştığı durumlar söz konusu olduğunda ise Dworkin yargıçlara hukuk ilkelerinin sahip olduğu göreceli ağırlığı gözeterek karar verme görevi yüklemektedir. Yazar bu durumu yargıçlara verilmiş geniş bir takdir yetkisi anlamına gelmediğini belirtir. Nitekim bir ilkenin diğerine tercih edilmesi faaliyeti de esasında tartışmalı olup subjektif bir seçimi ifade etmektedir. Dworkin bu durum karşısında yargıçların "zor davalar"da dahi doğru tek cevabı bulabileceğini düşünmektedir. Bu yorum faaliyeti yargıçlara yasama organı gibi hareket ederek norm ihdas etme görevi yüklememekte

87 Mehmet Turhan, "Anayasanın Yorumlanmasında Felsefi Yaklaşım: Ronald Dworkin'e Göre Anayasanın Ahlaksal Okunuşu", *Çankaya University Journal of Law*, Cilt 9, Sayı 1, Şubat 2012, s. 17-18, https://dergipark.org.tr/tr/pub/cankujlaw/issue/4031/53190 (24/01/2025).

88 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 132; Sevtap Metin, "Ronald Dworkin'in Hukuk Teorisinde Yorum Yaklaşımı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 2, 2003, s. 36, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/95934 (24/01/2025).

89 Metin, s. 37.

yalnızca bu ilkelerden yardım alarak hukuk içinde kalıp, hukuka uygun bir çözüm bulmalarını öngörmektedir[90].

Dworkin'in yorum kuramının dayandığı temel bir unsur da "zincirleme roman" benzetmesidir. Bu metaforda her bir yazar, mükemmel bir uyum ihtiva eden bir roman yazma gayreti içerisinde hareket ederek o romanın farklı bölümlerini yazmakta ve neticede bütünlüğü sağlamayı amaçlamaktadır. Bu romanı oluşturan her bir bölümün aranan uyumu yakalayabilmesi için de bir önceki bölümü yorumlaması gerekmektedir. İşte bu şekilde her bölüm yazarının yapacağı yorumlama bir önceki bölümle sınırlanmış olmaktadır. Müellifin yorum faaliyetine olan bakış açısı yargısal aktivizmin sınırlandırılması bağlamında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Dworkin'in ele alınan bu görüşleri aynı zamanda yargısal aktivizme meşru bir dayanak da teşkil etmektedir. Yazar, bu argümanlarına karşı ürettiği eleştiriler aracılığıyla yargısal aktivizm kurumuna dışarıdan yöneltilebilecek eleştirilere de öncesinden yanıt vermiş olmaktadır[91].

Dworkin'in ortaya koyduğu kuram, yargısal aktivizmin -anayasal demokrasiler bağlamında- temel hak ve hürriyetlerin korunmasının bir teminatı olduğunu savunan görüşler içerisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, Dworkin'in normatif hukuk kuralları ile yoruma açık ve soyut hukuk ilkelerini birlikte ele alması nedeniyle yapılmaktadır. Yazarın meşru ve makbul kabul ettiği aktivist tutum, yargısal makamların kamu yararını gözeterek karar almalarını, yani temelde ideolojik davranmalarını değil normların yetersiz kaldığı yerde ilkelerin devreye girerek hak temelli bir şekilde hareket etmelerini savunmaktadır[92].

Amerikalı yargıç Michael McConnel, yargısal aktivizmin anayasal demokrasiler ile uyumlu olduğunu savunan Dworkin'in görüşlerine birtakım eleştiriler getirmektedir. Bu bağlamda yargıç McConnel, Dworkin'in zincirleme roman metaforunu eleştirmektedir. Bu doğrultuda zincirin her bölümünün kendisinden önceki bölümle bağlantılı olması sonra gelen bölümlerin yazarların özgür olmadıkları anlamına gelmektedir. Ayrıca McConnel, zincirleme roman metaforunda yalnızca yargıçlara yer verilmesini de eleştirmekte ve anayasa yargısının bulunduğu bir hukuk sisteminde yasama ve yürütmenin de hukuk yaratma yani zincir romanın yazılması sürecine katılım göstermesi gerektiğini ileri sürer. Yargıç McConnel, düşüncelerinde yargıçlara romanı yazmaktan ziyade denetlemek görevi vermektedir[93]. Ona göre Harriet'in fikirlerinin Sam'in

90 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 134.

91 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 135; Dworkin'in ortay koyduğu kuramın ayrıntılı değerlendirmesi hususunda ayrıca bkz. Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 130-138.

92 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 138.

93 Michael McConnel, "The Importance of Humility in Judicial Review: A Comment on Ronald Dworkin's 'Moral Reading of The Constitution'", *Fordham Law Review*, Cilt 65, Sayı 4,

fikirlerinden daha iyi olduğunu kabul etmek için bir sebep bulunmamaktadır[94]. Tutarlı ve içsel bütünlüğü sağlanmış bir hikâye için farklı yazarlar yerine tek bir yazarın romanı yazması gerekmektedir. Hikâyenin kendi istediği şekilde yazılmasını isteyen bir katılımcının bulunması halinde demokrasinin anlamsız olacağını ifade etmektedir. Dworkin ahlaki okuma karşısındaki tek ciddi alternatifin anayasanın orijinalist anlayış olduğunu ifade eden görüşlerinin, ahlaki okuma lehine orijinalist anlayışı çürütecek kesinlikte değerlendirmeler içermesi nedeniyle onun ya siyah ya beyaz anlayışında olduğunu ve bunun bir hata olduğunu ifade etmektedir[95]. McConnel, yargıçların bazılarının tarafgir tutumlar sergileyebileceğini, bazılarının yeteri kadar zeki olmadığını, bazılarının ise ideolojilerinden sıyrılma erdemini gösterme konusunda problem yaşayabildiğini ifade etmektedir[96].

Korucu da Dworkin'in görüşlerine birtakım eleştirilere getirmektedir. Yazarın eleştirileri; Dworkin'in anayasal demokrasilerle uyumlu gördüğü aktivist tutumun, öngörülen sistemdeki yüksek mahkemenin tutarlı değerlendirmeler yapan tarafsız ve adil bir yargı organı olduğu kabulünden hareket ettiğini, yargı organlarının hatalı karar verme ihtimalinin alınabilecek bir risk olduğunu, bu hatalı karar verme riskinin abartılmaması gerektiğini, bu tarz hatalı kararların toplumda benimsenmeyeceğini ve zamanla aşınacağını ileri süren argümanların "hatalı kararların toplum nezdindeki aşınmasının her zaman için kolay olmayabileceği, bu hatalı kararlardan toplumun büyük kısmının menfaatine olduğu hallerde bu aşınmanın imkânsıza yakın olabileceği, yargıçların hatalarına karşı aşırı iyimser olunduğu ve bunun uç bir nokta olduğu, kanunların anayasallık denetimi sırasında yargıçların salt normatif dayanaklara göre hareket etmesinin imkânsızlığı nedeniyle yargıçların adalet ve hukuk ilkelerine yöneldiği" noktalarında toplanmaktadır[97].

Korucu, yargısal aktivizmin anayasal demokrasilerle uyumlu olup olmadığı konusunda net bir taraf seçimi yapmanın doğru olmadığını, bu kurumun mutlak

---

1997, s. 1274, https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3329&context=flr (26/01/2025).

94 Sam ve Harriet yargıç McConnel'in çocuklarıdır. Sam figürü, anlatının mevcut akışını ve önceki anlatıcıların tercihlerini korumaya yönelik, sınırlı ve prosedürel bir hakemlik anlayışını; Harriet figürü ise anlatının "en iyi" veya "ahlaken en doğru" hâline ulaşması amacıyla içeriğe doğrudan müdahale eden, içerik yönlendirici bir yaklaşımı temsil etmektedir. Yazar, bu alegori yoluyla, sınırlı ve kurallara bağlı bir yargısal denetim anlayışı ile "ahlaki okuma" temelinde içerik belirleyen güçlü yargısal aktivizm arasındaki farkı görünür kılmayı amaçlamaktadır. Ayrıntılı değerlendirmeler için ayrıca bkz. McConnel, s. 1275-1276.

95 McConnel, s. 1284.

96 McConnel, s. 1290-1291.

97 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 140-141.

iyi veya mutlak kötü olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılamayacağını ve olumlu ve olumsuz özelliklerinin incelenmesi şeklinde daha tarafsız bir tutum sergilenmesi gerektiğini ifade etmekte ve her iki görüşün bir sentezini yapmaktadır. Yazar, ülkemizde AYM'nin kararlarında sergilediği aktivist tutumların bir kısmının temel hak ve hürriyetler bakımından sakıncalı olmasına karşın bir kısmının ise temel hak ve hürriyetlerin korunması amacı doğrultusunda olduğunu ifade etmiş ve AYM'nin sergilediği tutumlar bağlamında ülkemiz anayasal demokrasisi için hem tehdit hem de teminat niteliğinde olduğunu vurgulamıştır[98]. Buna karşılık doktrinde, aktivizmi ne mutlak bir tehdit ne de sınırsız bir teminat olarak değerlendiren ara yaklaşımlar da mevcuttur. Adnan Küçük'ün ileri sürdüğü bu sentez yaklaşımı, yargısal aktivizmin hem demokratik risk hem de anayasal güvenceler açısından bir koruma mekanizması olarak sahip olduğu çift yönlü karakterine işaret eder[99].

V. Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yargısal Aktivizm

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle yargısal aktivizmin Türk literatüründeki konumu ve kavrama nasıl bakıldığı ele alınacak ve sonrasında AYM'nin seçilmiş kararları bağlamında yargısal aktivizm bağlamında birtakım değerlendirmeler yapılacaktır. Türk anayasa hukuku literatüründe yargısal aktivizm, uzun süre ağırlıklı olarak anayasa yargısının yasama ve yürütmenin takdir alanına müdahalesi, siyasal alanı şekillendirmesi ve kuvvetler ayrılığı ilkesini zedelemesi bağlamında ele alınmıştır. Bu yaklaşımda aktivizm, normatif bir hak koruma işlevinden ziyade, demokratik meşruiyet sorunu doğuran bir yetki aşımı olarak değerlendirilmiş ve AYM kararları çoğu zaman siyasal sonuçları üzerinden analiz edilmiştir[100].

Bazı yazarlar ise yargısal aktivizmi doğrudan bir "sapma" olarak değil, anayasa mahkemesinin kurumsal konumu, görev alanı ve demokratik sistem içindeki

98 Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 142-143; Bu önerilerin ayrıntılı şekilde yapılan incelemeleri hakkında bkz. Korucu, Yargısal Aktivizm, s. 146-158.

99 Adnan Küçük, "Batıda ve Türkiye Örneğinde Yargısal Aktivizm Tartışmaları ve Yargısal Aktivizmin İyi ya da Kötü Bir Tutum Olup Olmadığı Meselesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 31, Temmuz 2017, s. 309-310, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981439 (06/10/2025).

100 Türk anayasa hukuku literatüründeki bu yaklaşım için ayrıca bkz. Ergun Özbudun, "Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve Siyasal Elitlerin Tepkisi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 62, Sayı 3, 2007, https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/article/42709#article_cite (07/01/2026); Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 23. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 426-464; Serap Yazıcı, *Demokratikleşme Sürecinde Türkiye*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 319-340; Mustafa Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2011, s. 277-286; Ozan Ergül "Berraklaştırılamayan Bir Kavram: Yargısal Aktivizm", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 104, 2013, s. 37-54.

denge rolü üzerinden ele almaktadır. Bu görüşlerde tartışma, mahkemenin hangi durumlarda siyasal alana temas edebileceği, bu temasın anayasal sınırlar içinde kalıp kalmadığı ve denetimin meşruiyet ölçütleri etrafında şekillenmektedir. Yargısal aktivizm, bu çerçevede mutlak bir olumsuzluk olarak değil, anayasal düzenin yapısal özellikleriyle ilişkili bir olgu olarak değerlendirilmektedir[101].

Bireysel başvuru yolunun kabulü sonrasında Türk anayasa hukuku literatüründe, yargısal aktivizme ilişkin değerlendirmelerin önemli ölçüde dönüştüğü görülmektedir. Bu dönemde AYM'nin temel hak ve özgürlükleri koruma yönündeki içtihadı, aktivizm tartışmalarının merkezine yerleşmiş ve mahkemenin hak temelli yorumlarının demokratik meşruiyet bakımından nasıl değerlendirileceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımda yargısal aktivizm, salt yetki aşımı olarak değil, hakların etkin korunması bağlamında ortaya çıkan normatif bir tutum olarak ele alınmaktadır.

Literatürde bazı çalışmalar ise yargısal aktivizm kavramının Türk anayasa hukuku bakımından kavramsal olarak muğlak olduğunu, çoğu zaman siyasal bir etiket veya polemik aracı şeklinde kullanıldığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda esas sorun, aktivizmin ne olduğu değil, hangi ölçütlere göre tespit edileceği ve hangi durumlarda meşru kabul edileceğidir. Kavramın sistematik bir tipolojiye kavuşturulmadığı sürece analitik değerinin sınırlı kalacağı ileri sürülmektedir[102].

Bu çalışma kapsamında incelenecek olan Twitter, YouTube, Ömer Faruk Gergerlioğlu ve Şerafettin Can Atalay kararları, AYM'nin yargısal aktivizm tartışmaları bakımından gündemde yer tutmuş ve yargı mekanizması içerisinde de tartışma konusu olmaları nedeniyle seçilmiştir. Söz konusu kararlar, mahkemenin siyasal alanı dönüştürmeye yönelik bir irade ortaya koyduğu durumları değil, temel hak ve hürriyetlerin korunmasının zorunlu hâle geldiği ve anayasal güvencelerin etkisizleşme riskiyle karşı karşıya

---

101 Türk anayasa hukuku literatüründeki bu yaklaşım için ayrıca bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, "Yasama Dokunulmazlığı ve Yargısal Aktivizm", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 15, Sayı 57, Ocak 2024, s. 1-50, https://taad.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/dergiler/taad/taad-57/223ad74d-47fc-4ced-aa45-ca29f68b68f6-1565--h.-tahsin-fendoglu.pdf (07/01/2026); Tolga Şirin, "Anayasa Mahkemesi Kararlarının İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, Haziran 2018, s. 147-167, https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678084 (07/01/2026).

102 Serdar Korucu, "Yargısal Aktivizmin Kavramsal Analizi", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 18, Sayı 69-70, Kış-Bahar 2013, s. 201-225. (Kavramsal Analiz) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790635 (07/01/2026); Adnan Küçük "Batıda ve Türkiye Örneğinde Yargısal Aktivizm Tartışmaları ve Yargısal Aktivizmin İyi ya da Kötü Bir Tutum Olup Olmadığı Meselesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 31, Temmuz 2017, s. 259-314, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981439 (07/01/2026).

kaldığı bağlamları yansıtmaktadır. Bu yönüyle kararlar, -AYM'nin tutumunun aktivizm olarak değerlendirilmesi halinde- yargısal aktivizmin ideolojik ya da yerindelik denetimine kayan bir müdahale biçimi olarak değil, anayasal düzenin gerektirdiği hak eksenli ve ölçülü bir yorum faaliyeti olarak nasıl tezahür edebildiğini göstermektedir. İnceleme konusu kararlar, AYM'nin bireysel başvuru sonrası dönemde, siyasal alanla kaçınılmaz biçimde temas eden ancak bu teması demokratik meşruiyet ve temel hakların korunması çerçevesinde sınırlamaya çalışan bir yargısal tutum geliştirdiğini ortaya koyması bakımından da temsil niteliği taşımaktadır.

A. Yaman Akdeniz ve Diğerleri (Twitter) Kararı

Yaman Akdeniz ve diğer başvurucuların yaptığı bireysel başvuru[103], Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) sosyal medya platformu "Twitter"a erişimi engellemesi nedeniyle ifade özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü ile seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi (AYM), benzer mahiyetteki üç başvuruyu birleştirerek incelemiş ve erişim engelinin hukuki dayanağını, kapsamını ve demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşıp bağdaşmadığını değerlendirmiştir.

TİB'in erişim engeline ilişkin işlemi, çeşitli mahkeme ve sulh ceza hâkimliklerinin belirli URL adreslerine yönelik içerik çıkarma kararlarının Twitter tarafından uygulanmaması gerekçesine dayanmıştır. Ancak TİB, bu kararların öngördüğü sınırları aşarak tüm siteye erişimi engellemiş ve idare mahkemesince verilen yürütmeyi durdurma kararına rağmen söz konusu yasağı kaldırmamıştır. Başvurucular, bu uygulamanın hem ölçüsüz hem de keyfi olduğunu, belirli içeriklere yönelik yargı kararlarının tüm siteyi kapsayacak biçimde genişletilmesinin, gelecekteki paylaşımları da peşinen yasakladığını ve özellikle 2014 yerel seçimleri öncesinde siyasal faaliyetlerin özgürce yürütülmesini engellediğini ileri sürmüştür.

AYM, başvurunun kabul edilebilirliğine ilişkin incelemesinde, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasının ancak demokratik hukuk devleti ilkesiyle bağdaşan, kanunî temele dayalı ve ölçülü kısıtlamalarla mümkün olabileceğini vurgulamıştır. AYM, erişim engelinin idare mahkemesi kararıyla dahi ortadan kaldırılamamasını, etkili başvuru hakkı bakımından önemli bir eksiklik olarak görmüş ve müdahalenin demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

---

103 Anayasa Mahkemesi, Yaman Akdeniz ve Diğerleri, B. No: 2014/3986, T. 2/4/2014, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/3986 (22/12/2024).

Kararın esasında AYM, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarına atıf yaparak, çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik ilkeleri doğrultusunda ifade özgürlüğünün yalnızca popüler veya kabul gören görüşleri değil, rahatsız edici düşünceleri de kapsadığını belirtmiştir. AYM, 40. paragrafta ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını, ancak getirilecek sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını ifade etmiştir. Aynı doğrultuda 41. paragrafta ise kamu makamlarının sahip olduğu sınırlama takdirinin AYM denetimine tabi olduğu, bu denetimin "demokratik toplumda zorlayıcı bir sosyal ihtiyaç" bulunup bulunmadığı ölçütüyle yapılacağı belirtilmiştir. Bu yaklaşım, AYM'nin hak temelli bir yargısal tutum sergilemeye yöneldiğini ve bireylerin temel haklarının korunmasında etkin bir denetim anlayışını benimsediğini göstermektedir.

Sonuç olarak AYM, TİB'in erişim engeli kararının dayandığı mahkeme kararlarının yalnızca belirli URL adreslerine ilişkin olduğunu, tüm platformun kapatılmasına dair bir hüküm bulunmadığını, dolayısıyla idarenin yetkisini aşarak ifade özgürlüğüne ölçüsüz biçimde müdahale ettiğini tespit etmiştir. AYM, bu müdahalenin kanuni dayanağının bulunmadığı ve demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine oybirliğiyle karar vermiştir.

Bu karar, AYM'nin önceki dönemlerdeki ideolojik yönelimlerden uzaklaşıp, hak temelli bir yargısal yaklaşımı benimsediğinin önemli bir göstergesidir. Bununla birlikte, bireysel başvuru yolunun niteliği gereği bu hak eksenli denetimin doğal bir gereklilik olduğu, bu yöntemin AYM'nin tüm kararlarına genellenebilmesi için kurumsal ve süreklilik arz eden bir yaklaşım haline gelmesi gerektiği de belirtilmelidir.

Twitter kararı, AYM'nin yargısal kendini sınırlayıcılık ilkesini mutlak bir pasiflik olarak değil, hak ihlallerinin ağırlığı karşısında esnetilebilen bir yargısal erdem olarak ele aldığını göstermektedir. Karar, Bradley Canon bakımından demokratik süreçler sonucunda ortaya çıkan idari politikaların temel haklar lehine etkisizleştirilmesi şeklinde tezahür eden bir aktivizm örneği teşkil ederken, William P. Marshall'ın tasnifi açısından yalnızca telafi edici aktivizm sınırlarında kalmaktadır. Kmiec'in yaklaşımı bakımından ise AYM'nin benimsediği amaçsal yorum yöntemi, kabul gören anayasal yorum teknikleriyle uyumlu olup ideolojik veya norm yaratıcı bir sapma içermemektedir. Bu yönüyle Twitter kararı, hak temelli, ölçülü ve meşruiyet sınırlarının farkında olan bir yargısal aktivizm örneği olarak değerlendirilmelidir.

Twitter kararı ayrıca Ran Hirschl'in anayasal yargının siyasal iktidarın düzenleyici tercihleri karşısında kamusal alanın nihai koruyucusu hâline

gelmesini ifade eden *juristocracy* yaklaşımı çerçevesinde okunabilir. Hirschl'e göre özellikle ifade özgürlüğü, medya ve kamusal iletişim alanlarına ilişkin uyuşmazlıklarda mahkemelerin devreye girmesi, klasik siyasal hesap verebilirlik mekanizmalarının yetersiz kaldığı durumlarda yargıyı merkezî bir denge aktörü hâline getirmekte ve bu durum "yüksek siyaset" alanının yargısallaşmasına yol açmaktadır[104]. Twitter kararında AYM'nin, idarenin erişim engelleme politikasını soyut bir düzenleme yetkisi olarak değil, doğrudan kamusal tartışma alanını daraltan bir müdahale olarak ele alması, bu yargısallaşma eğiliminin hak temelli bir örneğini teşkil etmektedir. Bununla birlikte karar, Tushnet'in güçlü ve zayıf yargısal denetim ayrımı bakımından değerlendirildiğinde, AYM'nin kendisini anayasal anlamın tek ve nihai belirleyicisi olarak konumlandırmaktan kaçındığını da göstermektedir. Tushnet'e göre güçlü yargısal denetim, siyasal organların anayasal yoruma etkili biçimde karşılık verme imkânını ortadan kaldırırken, zayıf yargısal denetim, mahkeme müdahalesini hak ihlalinin giderilmesiyle sınırlı tutarak demokratik alanın tamamen daralmasını önler[105]. Twitter kararında AYM'nin, normatif bir düzen kurmak yerine somut ihlalin giderimine odaklanması ve idareye geniş kapsamlı bir politika çizmemesi, bu yönüyle zayıf yargısal denetim mantığına daha yakın, meşruiyet sınırlarının bilincinde bir hak temelli aktivizm örneği ortaya koymaktadır.

B. Youtube Kararı

AYM'nin incelediği YouTube kararı[106], kamu otoritelerinin internet erişimi üzerindeki yetkisinin sınırlarını belirlemesi bakımından Türk anayasa yargısında dönüm noktası niteliğindedir. Başvurucular, "youtube.com" alan adının sahibi olan şirket ile bu platformda içerik üreten bazı kullanıcılar olup, temel haklarının idari bir işlemle ölçüsüz biçimde sınırlandığını ileri sürmüşlerdir. Somut olayda, bazı URL adreslerindeki içerikler hakkında mahkemece erişim engeli kararı verilmiş, kararın uygulanmaması hâlinde tüm siteye erişimin kısıtlanabileceği belirtilmiştir. TİB, bu kararı gerekçe göstererek 28 Mart 2014 tarihinde siteye erişimi tamamen engellemiş, idare mahkemesince verilen yürütmeyi durdurma kararına rağmen yasağı kaldırmamıştır.

Başvurucular, 5651 sayılı Kanun'un idareye tüm bir sitenin erişimini engelleme yetkisi tanımadığını, kararın sadece belirli URL adresleriyle sınırlı olması

104 Hirschl, s. 34-41, 100-105.

105 Tushnet, s. 18-27.

106 Anayasa Mahkemesi, Youtube LLC Corporatıon Servıce Company ve diğerleri [GK], B. No: 2014/4705, T. 29/5/2014, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705 (22/12/2024).

gerekirken TİB'in bu sınırları aştığını ve "benzer içerik" ifadesinin belirsizliği nedeniyle işlemde öngörülebilirliğin ortadan kalktığını ileri sürmüştür. Başvurucular ayrıca bu müdahalenin ticari faaliyetlerini engellediğini, ifade ve haberleşme özgürlüklerini ölçüsüz biçimde kısıtladığını, idarenin mahkeme yerine geçerek "fonksiyon gaspı" yaptığını belirtmişlerdir.

AYM, kabul edilebilirlik aşamasında başvurucuların doğrudan etkilendiklerini, tüketilmesi gereken başvuru yollarının fiilen etkili olmadığını ve idarenin mahkeme kararlarına rağmen yasağı sürdürmesinin hukuk devleti ilkesine aykırı olduğunu tespit etmiştir. AYM, ifade özgürlüğünü demokratik toplumun "temel direği" olarak değerlendirmiş ve bu özgürlüğün yalnızca bireysel bir hak değil, toplumsal çoğulculuğun güvencesi olduğunu vurgulamıştır. AYM, yürütmenin durdurulması kararlarının uygulanmamasını, hukuki güvenlik ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan bir durum olarak nitelendirmiştir.

Esas yönünden yapılan incelemede AYM, TİB'in tüm siteye erişimi engelleme işlemini kanuni dayanağı bulunmayan, öngörülebilirlikten uzak ve ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale olarak nitelendirmiştir. AYM'ye göre, daha hafif bir tedbir olan içerik bazlı engelleme yöntemi mevcutken tüm sitenin kapatılması ölçülülük ilkesine aykırıdır. Ayrıca 5651 sayılı Kanun'un idareye bu yönde bir yetki vermediği, idarenin yorumuna göre "sınırsız takdir yetkisi" kullandığı ve bunun demokratik toplum düzeniyle bağdaşmadığı tespit edilmiştir[107]. Kararda sosyal medya platformlarının yalnızca düşünce açıklama değil, bilgi edinme işlevi gördüğü ve bu nedenle devletin ifade özgürlüğü bakımından hem negatif hem de pozitif yükümlülükleri bulunduğu belirtilmiştir.

Karara bazı üyeler farklı gerekçelerle katılmış, Hicabi Dursun ve Celal Mümtaz Akıncı ise karşı oy kullanmıştır. Karşı oy gerekçelerinde, başvurunun kabul edilebilirlik koşullarının oluşmadığı ve olağan yargı yollarının tüketilmeden bireysel başvuruya gidildiği savunulmuştur. Özellikle Hicabi Dursun'un gerekçesinde yer alan "Anayasa Mahkemesinin anayasal yetkilerini diğer organların alanına genişletmesi, egemenlik yetkisini kullanan organların fonksiyonlarını üstlenmesi aktivist bir politika görüntüsü oluşturur." ifadesi

107 AYM'nin "idari yargı yolunun etkili bir başvuru yolu olmadığı" yönündeki tespiti ile mahkemenin bu konudaki önceki içtihatlarıyla arasında çelişkili noktalar bulunmaktadır. Bu konudaki içtihatlar için bkz. Anayasa Mahkemesi, B. No: 2012/403, 26/3/2013, § 16 ve 17, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/403 (04/05/2026); B. No: 2013/850, 19/12/2013, § 19, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/850 (04/05/2026); B. No: 2013/5028, 14/1/2014, § 23, 24, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5028 (04/05/2026); B. No: 2012/254, 6/2/2014 § 31, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/254 (04/05/2026).

dikkat çekicidir. Karşı oy gerekçelerinde yer alan bu vurgu, Mahkeme içindeki bazı üyelerin, anayasal denetimin hak temelli gerekçelere dayanması hâlinde dahi, yargının kendi kurumsal rol sınırlarını aşar biçimde algılanmasının doğurabileceği meşruiyet risklerine dikkat çektiğini göstermektedir. Zira anayasal yargının, özellikle yasama ve yürütmenin takdir alanına doğrudan etki eden sonuçlar doğuran kararlar vermesi, bu kararlar normatif olarak hakların korunmasını amaçlasa dahi, toplum nezdinde "yargının siyasal alanı ikame ettiği" yönünde bir algı oluşturabilmektedir. Bu algı, yargının fiilen hangi sınırlar içinde hareket ettiğinden ziyade, egemenlik yetkisini kullanan organlar arasındaki fonksiyonel ayrımın bulanıklaştığı izleniminin ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla karşı oyda dile getirilen hassasiyet, hak temelli denetimin içeriğinden çok, bu denetimin kurumsal rol algısı ve demokratik meşruiyet üzerindeki yansımalarına ilişkindir.

Bu karar, AYM'nin ifade özgürlüğü alanında önceki yıllara kıyasla daha belirgin bir hak temelli yargısal tutum sergilemeye başladığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte AYM, idarenin takdir yetkisini tümüyle ikame eden veya yerindelik denetimine varan bir yaklaşım benimsemekten özellikle kaçınarak, yargısal müdahalenin sınırlarını anayasal ölçülülük ve zorunluluk kriterleriyle sınırlamıştır. Nitekim AYM, erişim engelleme tedbirinin ilke olarak meşru bir araç olabileceğini kabul etmekle birlikte, bu aracın somut olayda ölçüsüz biçimde kullanıldığını tespit etmiş ve böylece yürütmenin politika tercihlerini bütünüyle geçersiz kılmak yerine, bu tercihlerin temel haklarla uyumlu sınırlar içinde kalması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım, AYM'nin hak ihlali karşısında etkin bir denetim gerçekleştirdiğini, ancak aynı zamanda anayasal rolünü yasama veya yürütmenin yerine geçecek şekilde genişletmekten bilinçli olarak imtina ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla YouTube kararı, Türk anayasa yargısında yargısal aktivizmin potansiyelini ortaya koyarken, bu aktivizmin yargısal kendini sınırlayıcılık bilinciyle sınırlandırılabileceğini de somut biçimde gösteren bir emsal niteliği taşımaktadır.

YouTube kararı, AYM'nin dijital alanda temel hakların korunması söz konusu olduğunda yargısal kendini sınırlayıcılık ilkesini bilinçli biçimde ön plana alabildiğini göstermektedir. Karar, Bradley Canon bakımından demokratik ve idari süreçlerle alınan politika tercihlerinin temel haklar lehine etkisizleştirilmesi suretiyle ortaya çıkan bir yargısal aktivizm örneği teşkil etmektedir. William P. Marshall'ın tasnifi açısından telafi edici aktivizm sınırlarında kalan bu yaklaşım, Keenan Kmiec bakımından ise yargısal yasamaya yaklaşan fakat onu aşmayan, amaçsal yorum temelli bir müdahale niteliğindedir. Tüm bu yönleriyle ele alındığında ise YouTube kararı, ideolojik değil, hak temelli ve ölçülü bir yargısal aktivizm örneği olarak değerlendirilmelidir.

Bu karar ayrıca Hirschl'in anayasa yargısının yüksek siyasal ve toplumsal gerilim içeren alanlarda giderek merkezî bir aktöre dönüşmesini ifade eden *juristocracy* tezini doğrular niteliktedir. Hirschl'e göre özellikle ifade özgürlüğü, medya ve kamusal tartışma alanına ilişkin uyuşmazlıkların mahkemeler tarafından nihai biçimde çözülmesi, siyasal çatışmaların temsili-demokratik kanallardan yargısal alana taşınmasına yol açmakta ve "mega-politics"in yargısallaşması sonucunu doğurmaktadır[108]. YouTube kararında AYM'nin; idarenin ve derece mahkemelerinin dijital alana ilişkin düzenleyici tercihlerini hak temelli bir gerekçeyle ikincil hale getirmesi, bu yargısallaşma eğiliminin tipik bir örneği olarak okunabilir. Öte yandan bu karar, Tushnet'in güçlü ve zayıf yargısal denetim ayrımı bakımından da ele alınmalıdır. Tushnet'e göre güçlü yargısal denetimde mahkeme anayasal anlamın nihai belirleyicisi hâline gelirken, zayıf denetimde siyasal organların anayasal yoruma makul ölçüde karşılık verebilme imkânı korunur[109]. YouTube kararında AYM'nin ihlal tespiti ve giderim yaklaşımı normatif düzeyde güçlü yargısal denetime yakın bir görünüm arz etse de, kararın sistematik bir düzen kurmaktan ziyade somut ihlalin giderilmesiyle sınırlı tutulması, AYM'nin kendisini mutlak bir "nihai yasa koyucu" konumuna yerleştirmekten bilinçli biçimde kaçındığını göstermektedir. Bu yönüyle karar, Hirschl'in işaret ettiği yargısallaşma riskini bünyesinde barındırmakla birlikte, Tushnet'in ele aldığı demokratik meşruiyet kaygılarını tamamen dışlamayan, sınırlı ve hak temelli bir müdahale örneği olarak konumlandırılabilir.

C. Ömer Faruk Gergerlioğlu Kararı

Gergerlioğlu kararında[110] AYM, milletvekili seçilmesine rağmen hakkında yürütülen yargılamanın durdurulmaması ve mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi nedeniyle başvurucunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir. AYM, yasama dokunulmazlığının milletvekilinin şahsını değil, onun nezdinde yasama işlevini ve milli iradenin parlamentodaki temsiline ilişkin anayasal değeri koruduğunu vurgulamış ve Anayasa'nın 83/2. maddesinde öngörülen istisnaların dar yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, derece mahkemelerinin Anayasa'nın 14. maddesindeki belirsiz "durumlar" kavramını doğrudan yorumlayarak yargılamaya devam etmelerinin belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleriyle bağdaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

---

108 Hirschl, s. 38-44, 98-99.

109 Tushnet, s. 18-24.

110 Anayasa Mahkemesi, Ömer Faruk Gergerlioğlu [GK], B. No: 2019/10634, T. 1/7/2021, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/10634 (13/12/2025).

AYM, ifade özgürlüğü yönünden yaptığı değerlendirmede ise başvurucunun daha önce yayımlanmış bir haberin alıntılanması yoluyla siyasi görüş açıklamasının, "şiddete teşvik" unsurunu taşımadığı hâlde terör propagandası kapsamında değerlendirilmesinin demokratik toplum düzeninin gerekleriyle uyumlu olmadığını tespit etmiştir. AYM, ihlalin kaynağında yatan yapısal belirsizliğin giderilmesi amacıyla kararın bir örneğinin TBMM Başkanlığı'na gönderilmesine hükmederek, yalnızca bireysel ihlalin tespitiyle yetinmemiş, normatif boşluğun giderilmesine yönelik yönlendirici bir tutum da sergilemiştir. Bu yönüyle karar, AYM'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla siyasal alanı sınırladığı, ancak bu müdahalenin yasama organına yönelik yönlendirici etkisi nedeniyle hak temelli yargısal aktivizm tartışmalarını da beraberinde getiren güncel içtihat örneklerinden biridir.

Gergerlioğlu kararı, AYM'nin yasama dokunulmazlığı ve seçilme hakkı bağlamında ortaya çıkan yapısal bir belirsizliği, hak temelli bir yaklaşım benimseyerek çözmeye çalıştığını göstermektedir. Karar, Bradley Canon bakımından demokratik ve yargısal süreçler sonucunda ortaya çıkan ağır bir sonucun temel haklar lehine etkisizleştirilmesi suretiyle tezahür eden güçlü bir yargısal aktivizm örneği teşkil etmektedir. William P. Marshall'ın tasnifi açısından ise karar, çoğunluk karşıtı ve telafi edici aktivizm boyutlarını birlikte içermekle birlikte, bu yönleriyle ideolojik değil, anayasal meşruiyet sınırları içinde kalan bir tutum içermektedir. Keenan Kmiec bakımından ise karar, metodolojik sapma veya yargısal yasama içermeyen, sonuçları itibarıyla güçlü fakat gerekçesi itibarıyla hak merkezli bir yargısal aktivizm örneği olarak değerlendirilmelidir.

Gergerlioğlu kararı, Hirschl'in anayasal yargının siyasal sürecin tıkandığı veya bilinçli biçimde boşluk bırakıldığı alanlarda devreye girerek "yapısal kilitlenmeleri" aşan bir aktör hâline geldiğini savunduğu *juristocracy* tezinin tipik bir görünümünü yansıtmaktadır. Hirschl'e göre özellikle seçilme hakkı, temsil ve siyasal katılım gibi konularda yasama organının belirsizliği sürdürmesi veya çözümü ertelemesi, anayasa mahkemelerini kaçınılmaz olarak normatif alanın merkezine çekmekte ve yargı, bu durumda demokratik süreci ikame eden değil, onun işleyebilmesi için asgari koşulları yeniden tesis eden bir rol üstlenmektedir[111]. Gergerlioğlu kararında AYM'nin, Anayasa'nın 83/2. ve 14. maddeleri arasındaki belirsizliği yasama organı adına doldurmaktan kaçınarak, bu belirsizliğin bireysel haklar üzerindeki ağır sonuçlarını bertaraf etmeye yönelmesi, Hirschl'in tanımladığı "hak-merkezli yargısallaşma" eğilimiyle örtüşmektedir. Öte yandan karar, Tushnet'in güçlü ve zayıf yargısal

111 Hirschl, s. 65-71, 212-218.

denetim ayrımı bakımından değerlendirildiğinde, AYM'nin anayasal anlamı nihai biçimde kapatan bir normatif çözüm üretmediğini de göstermektedir. Tushnet'e göre zayıf yargısal denetimin ayırt edici özelliği, mahkemenin yapısal sorunu teşhis etmesi ve ihlali gidermesi, ancak siyasal organların anayasal sorumluluğunu bütünüyle devralmamasıdır[112]. Gergerlioğlu kararında AYM'nin, belirsizliğin giderilmesi için yasama organını işaret etmesi ve kalıcı bir normatif rejim tesis etmekten kaçınması, güçlü sonuçlar doğuran ancak demokratik alanı tümüyle daraltmayan, meşruiyet bilinci yüksek bir hak temelli bir aktivizm örneği ortaya koymaktadır.

D. Şerafettin Can Atalay Kararları

Can Atalay başvurularında AYM, farklı aşamalara yayılan üç uyuşmazlık üzerinden inceleme yapmıştır: (i) toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, (ii) milletvekili seçilmesine rağmen yargılamanın durdurulmaması ve (iii) bireysel başvuru kararının gereklerinin yerine getirilmemesi. İlk başvuruda[113] AYM, Valiliğin miting alanını yalnızca idarece belirlenen yerlerle sınırlayan uygulamasını toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına müdahale olarak değerlendirmiş ve müdahalenin kanuni dayanağı ve meşru amacı bulunsa da derece mahkemelerinin "zorunlu toplumsal ihtiyaç" ve ölçülülük bakımından hak temelli bir gerekçelendirme yapmadığını, müdahale ile hakkın sağladığı menfaatler arasında somut bir denge testi kurmadığını tespit ederek ihlal sonucuna ulaşmıştır. Kararın bir örneğinin Valiliğe gönderilmesi ise, bireysel başvurunun "ihlalin giderilmesi" mantığı içinde, yeni ihlalleri önlemeye dönük pratik bir tedbir niteliğinde olup, tek başına aktivist bir müdahale olarak görülmemelidir.

İkinci[114] ve üçüncü[115] başvurular ise, yasama dokunulmazlığı kazanılmasına rağmen "durma" talebinin reddi ve buna bağlı olarak seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlali iddiası etrafında şekillenmiştir. Son aşamada AYM ihlal kararının gereğinin yerine getirilmemesi, bireysel başvurunun "etkili başvuru" niteliğini ve Anayasa m.153 bağlayıcılığını doğrudan gündeme taşımıştır. AYM, yasama dokunulmazlığı istisnalarının belirlilik ve öngörülebilirlik ölçütleriyle sınırlanması gerektiğini vurgulayarak, yargı mercilerinin Anayasa m.14 kapsamını içtihatla genişletmeye

112 Tushnet, s. 24-31.

113 Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay, B. No: 2021/9387, T. 19/1/2023., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/9387 (13/12/2025)

114 Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay (2) [GK], B. No: 2023/53898, T. 25/10/2023, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/53898 (13/12/2025).

115 Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay (3) [GK], B. No: 2023/99744, T. 21/12/2023, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/99744 (13/12/2025).

dönük yaklaşımının hakları sınırlama alanında "kanunilik" güvencelerini zayıflattığını ve ihlal kararına uyulmamasının ise anayasal düzenin bütünlüğü bakımından kurumsal bir problem yarattığını ortaya koymuştur. Bu noktada tartışma, yalnızca bir hak ihlali meselesi olmaktan çıkıp, yargının kendi sınırlarını bilmesi ile anayasal sadakat ve hakların korunması arasındaki dengeyi görünür kılan bir "kurumsal çatışma" örneğine dönüşmektedir.

Bu kararlar, önceki bölümlerde incelenen tasnifler kapsamında değerlendirildiğinde[116], ilk başvuruda hak temelli denetimin zorunlu bir uzantısı olarak görülebilecek (aktivizm tartışmasına kapı aralasa da norm koyucu nitelik taşımayan) bir yaklaşımı; ikinci ve üçüncü başvurularda ise, seçilmiş temsilin korunması ve bireysel başvurunun etkinliği gerekçeleriyle hak temelli fakat kurumsal gerilim üreten bir yargısal müdahaleyi göstermektedir.

Kararların karşı oyları, Mahkeme çoğunluğunun hak temelli yorumunun sınır aşımı olup olmadığı noktasında yargısal kendini sınırlayıcılık tartışmasını somutlaştırmaktadır. Yargısal kendini sınırlayıcılık burada, yargının pasifliği değil, anayasal denetimde kurumsal rol bilinci, siyasal takdir alanına müdahalenin gerekçelendirilmesi ve giderimin kapsamının ölçülülükle sınırlandırılması anlamına gelir. Bu nedenle Şerafettin Can Atalay kararlarında tezahür eden çizgi, bir yandan hakların korunması bağlamında AYM'nin müdahalesinin meşruiyetini tartışmaya açarken, diğer yandan bu müdahalenin sürdürülebilirliğinin, kararların ikna ediciliği ve kurumsal sınır bilinciyle desteklenmesine bağlı olduğunu göstermektedir.

Bu doğrultuda Şerafettin Can Atalay kararları, AYM'nin hak temelli yargısal aktivizmin sınırlarını en ileri noktaya taşıdığı örneklerdendir. Karar, Bradley Canon bakımından demokratik ve yargısal süreçler sonucunda ortaya çıkan anayasal bir sonucun temel haklar lehine ve kurumsal rol sınırları genişletilerek etkisizleştirilmesi kapsamındadır. William P. Marshall'ın tasnifi açısından ise karar, çoğunluk karşıtı ve telafi edici aktivizmi aşarak yargılama yetkisi aktivizmine yaklaşan istisnai bir örnek teşkil etmektedirler. Keenan Kmiec bakımından yargısal yasamaya en fazla yaklaşan kararlar arasında yer almakla birlikte, bu yaklaşım anayasanın açık bağlayıcılığına dayandırıldığı ölçüde mutlak bir meşruiyet aşımı olarak değerlendirilemez. Bununla birlikte kararlar

116 Şerafettin Can Atalay kararlarının incelendiği ve ayrıntılı değerlendirmelerin ve çözüm önerilerinin yer aldığı çalışma için ayrıca bkz: Adem Sözüer, "Yasama Dokunulmazlığının İstisnasını Oluşturan Suçların Belirlenmesi Bağlamında Anayasa Mahkemesince Verilen İhlal Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorunu", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, Şubat 2024, s. 275-303, https://iupress.istanbul.edu.tr/journal/jplc/article/yasama-dokunulmazliginin-istisnasini-olusturan-suclarin-belirlenmesi-baglaminda-anayasa-mahkemesince-verilen-ihlal-kararlarinin-yerine-getirilmemesi-sorunu?id=1300312 (13/12/2025).

-özellikle ikinci ve üçüncü başvurular-, hak temelli aktivizmin sınırlarının zorlandığı ve yargısal kendini sınırlayıcılık ilkesinin neredeyse göz ardı edildiği bir eşik noktası olarak anayasa yargısı literatüründe özel bir konuma sahiptir.

Bu kararlar, Hirschl'in anayasal yargının yalnızca hak koruyan bir denetim makamı olmaktan çıkarak, siyasal iktidar mücadelelerinin merkezine yerleştiği ve anayasal üstünlüğü fiilen tesis eden bir "jüristokratik aktör[117]" hâline dönüştüğü yönündeki tezini en açık biçimde doğrulayan örnekler arasında yer almaktadır. Hirschl'e göre anayasa mahkemeleri, özellikle siyasal temsil, egemenlik ve anayasal bağlayıcılık gibi alanlarda yürütme ve yasama organlarının direnciyle karşılaştıklarında, demokratik sürecin işlemesini sağlayan asli aktörler olarak hareket etmek zorunda kalmakta ve bu durum aktivist tutumların kaçınılmaz biçimde sertleşmesine yol açmaktadır[118]. Atalay kararlarında AYM'nin yalnızca bireysel bir hak ihlalini tespit etmekle yetinmeyip, anayasal kararların bağlayıcılığına ilişkin yapısal bir kriz karşısında doğrudan anayasal üstünlüğü tesis etmeye yönelmesi, Hirschl'in tanımladığı "yargısal egemenlikleşme" eğiliminin tipik bir tezahürü olarak okunabilir. Öte yandan Tushnet'in güçlü ve zayıf yargısal denetim ayrımı bakımından değerlendirildiğinde, Atalay kararlarının AYM'yi zayıf yargısal denetim modelinin belirgin biçimde dışına taşıdığı görülmektedir. Tushnet'e göre zayıf yargısal denetimde mahkemeler, anayasal ihlalleri teşhis etmekle yetinmeli, anayasal anlamı tek taraflı ve bağlayıcı biçimde kapatan normatif sonuçlar üretmekten kaçınmalıdır[119]. Atalay kararlarında ise AYM, anayasa m. 153'ün bağlayıcılığına dayanarak, diğer yüksek yargı organlarının tutumlarını doğrudan anayasal ihlalin parçası olarak nitelendirmiş ve anayasal düzenin nihai yorumlayıcısı rolünü açık biçimde üstlenmiştir. Bu yönüyle kararlar, Tushnet'in eleştirdiği güçlü yargısal denetimin sınırlarına yaklaşmakta, ancak anayasal normun açık lafzına ve sistemsel bütünlüğüne dayandığı ölçüde, salt

117 "Jüristokrasi" (juristocracy) kavramı, Ran Hirschl tarafından anayasa yargısının klasik anlamda hak ve norm denetimi yapan bir yargısal organ olmanın ötesine geçerek, siyasal iktidar mücadelelerinde belirleyici bir aktör hâline gelmesini ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda anayasa mahkemeleri, anayasal normlara nihai içerik kazandırma yetkileri aracılığıyla siyasal alanı fiilen yapılandıran ve anayasal üstünlüğü kurumsal olarak tesis eden bir konuma yerleşmektedir. Kavram, Anglo-Amerikan literatürde çoğu zaman yargısal aktivizmin kurumsallaşmış ve sistematik bir biçimiyle ilişkilendirilmekte; anayasa yargısının siyasal iktidar üzerinde sürekli ve belirleyici etki doğurduğu durumları açıklamak için kullanılmaktadır. Türkçe literatürde ise "jüristokrasi" kavramına karşılık olarak zaman zaman "yargıçlar hükümeti" veya "yargıçlar yönetimi" gibi ifadelerin tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda jüristokrasi, yargısal aktivizmin münferit kararlar düzeyini aşarak anayasal sistemin işleyişine yön veren yapısal bir olguya dönüşmesini ifade etmektedir; Hirschl, s. 11-36.

118 Hirschl, s. 48-49, 216-223.

119 Tushnet, s. 33-42.

ideolojik bir müdahale değil, anayasal düzenin varlığını korumaya yönelik istisnai bir hak temelli aktivizm olarak konumlanmaktadır.

Sonuç/Değerlendirme

Yargısal aktivizm, anayasa yargısının doğasında bulunan "yorum" olgusunun kaçınılmaz bir sonucudur. Anayasaların soyut ve genel ifadelerle kaleme alınması, anayasa yargıcına zamanın ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek geniş bir takdir alanı bırakmaktadır. Ancak bu takdir yetkisi, mahkemenin demokratik meşruiyet sınırlarını aşarak siyasal karar alma süreçlerinin yerine geçmesine yol açtığında, hukuk devleti ilkesinin özüne ilişkin ciddi tartışmaları gündeme getirir. Bu nedenle yargısal aktivizm ne tamamen reddedilmesi gereken bir sapma ne de sınırsız biçimde meşrulaştırılabilecek bir yargısal özgürlük alanıdır. Bu kurum anayasa yargısının etkinliği bakımından "ölçülü bir gereklilik" olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma boyunca ortaya konulan bulgular, yargısal aktivizmin "sınır, tür ve meşruiyet" eksenlerinde incelenmesinin, kavramı hem teorik hem pratik düzeyde açıklığa kavuşturduğunu göstermiştir. "Sınır" ekseni, AYM'nin inceleme konusu edilen kararlarında siyasal alanı belirgin biçimde etkileyen geniş yetki yorumlarına başvurduğunu ortaya koymuş, bu durum demokratik temsil-yargısal müdahale ilişkisinin Türkiye bağlamında nasıl kırılgan olabileceğini göstermiştir. "Tür" ekseninde yapılan değerlendirme, mahkemenin yorum metodolojisinin zaman zaman yasama yetkisine yaklaşan bir genişlemeye konu olabildiğini ortaya koymuştur.

En kritik bulgulardan biri ise "meşruiyet" ekseninde tanımlanan hak temelli aktivizmdir. Twitter, YouTube, Ömer Faruk Gergerlioğlu ve Şerafettin Can Atalay kararları kapsamında verilen ifade özgürlüğü kararları, mahkemenin siyasal alanı dönüştürmek için değil, temel hak ve hürriyetleri korumak amacıyla harekete geçtiği durumlarda aktivizmin demokratik meşruiyetinin güçlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda temel hakların korunması amacıyla ve ölçülü bir sınırlılık içinde hareket eden yargısal yorum faaliyetleri, aktivizm olarak değil, anayasal düzenin gerektirdiği hak eksenli bir zorunluluk olarak görülmelidir.

Bununla birlikte makalede ele alınan veriler, aktivizmin her zaman olumlu bir işlev görmediğini de açıkça göstermiştir. İdeolojik temelli aktivizm, yani yargısal müdahalenin temel hak korumasına değil siyasal veya ideolojik tercihlere dayanması, zamanla siyasetin yargısallaşması olgusunu güçlendirebilir. Bu süreç, demokratik temsil mekanizmalarının etkisizleştiği ve yargının siyasal alanın asli belirleyicisi haline geldiği jüristokratik bir düzenin ortaya çıkmasına yol açma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle yargısal aktivizmin meşruiyet sınırları yalnızca hukuksal biçimselliklerle değil, aynı zamanda müdahalenin

amacı, kapsamının sınırlılığı, ölçülülüğü ve hak eksenli gerekçelendirilmesi ile belirlenmelidir.

Çalışma boyunca yapılan analizler, yargısal aktivizmin anayasa yargısının kaçınılmaz bir arızi sapması değil, anayasal demokrasilerin yapısal gerilimlerinden doğan sürekli bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. İncelenen AYM kararları, Hirschl'in anayasal yargının siyasal temsil, egemenlik ve hakların korunması alanlarında giderek merkezî bir aktör hâline geldiğini ifade eden juristocracy tezini doğrulayan izler taşımakta, özellikle yasama ve yürütme organlarının belirsizlikleri sürdürdüğü veya anayasal yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda AYM'nin hak temelli müdahalelerinin sertleştiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu durum, Tushnet'in işaret ettiği üzere, yargısal denetimin demokratik alanı tümüyle kapatan "güçlü" bir modele dönüşmesi riskini de bünyesinde barındırmaktadır. Twitter ve YouTube kararlarında görece ölçülü ve telafi edici bir hak temelli aktivizm gözlemlenirken, Gergerlioğlu ve özellikle Can Atalay kararlarında Mahkeme'nin anayasal üstünlüğü doğrudan tesis etmeye yöneldiği ve yargısal kendini sınırlayıcılık ilkesinin sınırlarının zorlandığı bir eşik ortaya çıkmıştır. Bu eşik, Aharon Barak'ın savunduğu şekilde, yargının temel hakları koruma ve anayasal düzeni ayakta tutma sorumluluğunun bir sonucu olarak meşru kabul edilebilecek olsa da Jeremy Waldron'un vurguladığı gibi, iyi işleyen demokratik kurumların varlığı hâlinde kalıcı bir yönelim hâline gelmesi durumunda demokratik meşruiyet tartışmalarını derinleştirme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle yargısal aktivizm, ne mutlak biçimde reddedilmesi gereken bir yetki aşımı ne de sınırsız biçimde yüceltilmesi gereken bir yargısal erdemdir. Anayasal demokrasiler açısından meşru olan; mahkemenin hak temelli müdahalelerini anayasal sadakat, ölçülülük ve kurumsal yargısal kendini sınırlayıcılık bilinciyle sınırlı tutması, siyasal alanı tümüyle ikame etmeyen, ancak hakların korunmasını imkânsız kılan yapısal tıkanıklıkları da görmezden gelmeyen dengeli bir yargısal rol üstlenmesidir. Sonuç olarak, anayasa yargısının meşruiyeti salt pasiflik veya mutlak aktivizm arasında bir tercihle güvence altına alınamaz. Anayasal demokrasilerde ideal olan, yargının pasifliğe sığınmayan fakat siyasal iktidarın yerine geçmeyen, temel hakları korumakta kararlı fakat normatif yetki sınırlarını aşmayan "etkin, hak temelli ve ölçülü" bir pozisyonda kalmasıdır.

KAYNAKLAR

- Anayurt, Ömer, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)*, Seçkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2022.
- Atar, Yavuz, "Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Haziran 2008, s. 93-115, https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678224 (13.12.2025).
- Barak, Aharon, "A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy,", *Harvard Law Review,* Cilt 116, Sayı 1, Kasım 2002, s. 19-40, https://scispace.com/pdf/a-judge-on-judging-the-role-of-a-supreme-court-in-a-42gxzdek2n.pdf (13.12.2025).
- Barak, Aharon, *Purposive Interpretation in Law*, Princeton University Press, USA, 2005.
- Barber, Sotirios, Fleming, James, *Constitutional Interpretation: The Basic Questions*, Oxford University Press, New York, 2007.
- Bickel, Alexander M., *The Least Dangerous Branch: The Supreme Court at the Bar of Politics*, Yale University Press, USA, 1962.
- Chemerinsky, Erwin, *Constitutional Law: Principles and Policies*, 5. Baskı, Walters Kluwer, New York, 2015.
- Cross, Frank; Lindquist, Stefanie, "The Scientific Study of Judicial Activism", *Minnesota Law Review*, Cilt 91, Sayı 6, 2007, s. 1752-1784, https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1651&context=mlr (14.01.2025).
- Doehring, Karl, *Genel Devlet Kuramı*, (Çev. Ahmet Mumcu), 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasa Hukuku*, Orion Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ankara 2011.
- Ergül, Ozan, "Berraklaştırılamayan Bir Kavram: Yargısal Aktivizm", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 104, 2013, s. 37-54, https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0013384&lng=0 (06.10.2025).
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, "Yasama Dokunulmazlığı ve Yargısal Aktivizm", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 15, Sayı 57, Ocak 2024, s. 1-50, https://taad.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/dergiler/taad/taad-57/223ad74d-47fc-4ced-aa45-ca29f68b68f6-1565--h.-tahsin-fendoglu.pdf (07.01.2026).
- Gönenç, Levent, "Ayrıntılı Anayasa-Çerçeve Anayasa Tartışması", TEPAV Hukuk Çalışmaları Enstitüsü, Ağustos 2012. (Ayrıntılı Anayasa-Çerçeve Anayasa Tartışması) https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1344320081-8.Ayrintili_Anayasa_Cerceve_Anayasa_Tartismasi.pdf (13.12.2025).
- Gönenç, Levent, "Yasaların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi ve Anayasa Yargısı", TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, 2010. (Anayasa Yargısı) https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1295967249-5.Yasalarin_Anayasaya_Uygunlugunun_Denetimi_ve_Anayasa_Yargisi.pdf (13.12.2025).
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınları, 4. Baskı, Bursa 2021.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, 23. Baskı, Bursa 2019.
- Green, Craig, "An Intellectual History of Judicial Activism", *Emory Law Journal*, Cilt 58, Sayı 5, 2009, Temple Üniversitesi Hukuk Çalışmaları Araştırma Makalesi No. 2009-32, s. 1195-1264. SSRN'de mevcuttur: https://ssrn.com/abstract=1410728 (14.01.2025).
- Grimm, Dieter, *The Future of Constitutionalism*, Oxford University Press, UK, 2016.

- Hakyemez, Yusuf Şevki, "Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun: Yerindelik Denetimi Tartışmaları ve Ulusalüstü Örgüte Üye Devletlerdeki Anayasa Yargısının Konu Bakımından Sınırlandırılması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, Haziran 2007, s. 525-568. (Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun) https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678214 (13.12.2025).
- Hakyemez, Yusuf Şevki, *Hukuk ve Siyaset Ekseninde Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve İnsan Hakları Anlayışı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009. (Hukuk ve Siyaset Ekseninde)
- Heydon, Dyson, "Judicial Activism and the Death of the Rule of Law." *Quadrant Magazine*, Cilt 47, Sayı 1, Ocak 2003, s. 493-515, https://search.lib.utexas.edu/discovery/openurl?institution=01UTAU_INST&rfr_id=info:sid%252Fprimo.exlibrisgroup.com-bX-Bx&rfr_id=info:sid%2Fprimo.exlibrisgroup.com-13061846-Bx&rft_val_fmt=info:ofi%2Ffmt:kev:mtx:&rft.epage=515&rft.volume=10&rft_id=info:doi%2F&resource_type=article&rft.isbn_list=&rft.jtitle=Otago%20law%20review&rft.genre=article&rft.issue=4&rft.auinit1=D&rft.aulast=Heydon&rft.auinit=D&rft.date=2004&rft.eisbn_list=&rft.spage=493&rft.au=Heydon,%20Dyson&rft.atitle=Judicial%20activism%20and%20the%20death%20of%20the%20rule%20of%20law.&rft.issn=0078-6918&rft.eissn=0078-6918&svc_dat=CTO&vid=01UTAU_INST:SEARCH&lang=en (23.01.2025).
- Hirschl, Ran, *Towards Juristocracy*, Harvard University Press, USA, 2004.
- Johnson, Frank, "In Defence of Judicial Activism", *Emory Law Journal*, Cilt 28, Sayı 4, 1979, s. 901-912, https://www.nawj.org/uploads/files/annual_conference/session_materials/civil_rights_movement/frank_m_jr_johnson_in_defense.pdf (24.01.2025).
- Kaya, Semih Batur, "Hukuk Devleti, Demokrasi ve Anayasacılık Ekseninde Anayasa Yargısı ve Yargısal Aktivizm", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 3, 2015, s. 355-401, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789071 (06.10.2025).
- Kaya, Semih Batur, *Anayasa Mahkemesi Karar Gerekçelerinin Bağlayıcılığı Sorunu*, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2017.
- Kmiec, Keenan D., "The Origin and Current Meanings of 'Judicial Activism'", *California Law Review*, Cilt 92, Sayı 5, 2004, s. 1441-1478, https://lawcat.berkeley.edu/record/1119359/files/fulltext.pdf (14.01.2025).
- Korucu, Serdar, *Yargısal Aktivizm: Anayasal Sınırların Yargısal Yollarla Belirlenmesi Sorunu*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014. (Yargısal Aktivizm)
- Korucu, Serdar "Yargısal Aktivizmin Kavramsal Analizi", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 18, Sayı 69-70, Kış-Bahar 2013, s. 201-225. (Kavramsal Analiz) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790635 (07.01.2026).
- Korucu, Serdar, *Yaşayan Anayasacılık Teorileri ve Türkiye'de Anayasal Yorum Pratiği*, Liberte Yayınları, Ankara, 2025. (Yaşayan Anayasacılık)
- Küçük, Adnan, "Batıda ve Türkiye Örneğinde Yargısal Aktivizm Tartışmaları ve Yargısal Aktivizmin İyi ya da Kötü Bir Tutum Olup Olmadığı Meselesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 31, Temmuz 2017, s. 259-314, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981439 (06.10.2025).
- MacCormick, Neil, *Questioning Sovereignty*, Oxford University Press, 2. Baskı, New York, 2002.

- Marshall, William P., "Consevatives and The Seven Sins of Judicial Activism", *University of Colorado Law Review*, Cilt 73, Sayı 4, 2002, s. 101-140. SSRN'de mevcuttur: https://ssrn.com/abstract=330266 veya http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.330266 (14.01.2025).
- McConnel, Michael, "The Importance of Humility in Judicial Review: A Comment on Ronald Dworkin's 'Moral Reading of The Constitution'", *Fordham Law Review*, Cilt 65, Sayı 4, 1997, s. 1269-1293, https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3329&context=flr (26.01.2025).
- McWhinney, Edward, "The Supreme Court and The Dilemma of Judicial Policy-Making", *Minnesota Law Review*, Cilt 39, Sayı 7, 1955, s. 837-851, https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/mlr/article/2214/&path_info=uc.pdf (23.01.2025).
- Metin, Sevtap, "Ronald Dworkin'in Hukuk Teorisinde Yorum Yaklaşımı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 2, 2003, s. 35-83, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/95934 (24.01.2025).
- O'Scannlain, Diarmuid, "On Judicial Activism", *Open Spaces Views From The Northwest*, https://open-spaces.com/articles/on-judicial-activism/ (23.01.2025).
- Özkök, Gülriz, "Hukuki Belirsizlik Problemi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 2, Nisan 2002, s. 1-18, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629067 (24.01.2025).
- Schlesinger, Arthur, "The Supreme Court: 1947", *Fortune*, Cilt 35, Sayı 1, Ocak 1947, s. 73, https://credo.library.umass.edu/cgi-bin/pdf.cgi?id=scua:mums312-b116-i211 (13.12.2025).
- Sözüer, Adem, "Yasama Dokunulmazlığının İstisnasını Oluşturan Suçların Belirlenmesi Bağlamında Anayasa Mahkemesince Verilen İhlal Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorunu", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, Şubat 2024, s. 275-303, https://iupress.istanbul.edu.tr/journal/jplc/article/yasama-dokunulmazliginin-istisnasini-olusturan-suclarin-belirlenmesi-baglaminda-anayasa-mahkemesince-verilen-ihlal-kararlarinin-yerine-getirilmemesi-sorunu?id=1300312 (13.12.2025).
- Stone Sweet, Alec, "Why Europe Rejected American Judicial Review - And Why It May Not Matter," *Michigan Law Review,* Cilt 101, Sayı 8, Ağustos 2003, s. 2744-2780. (Why Europe Rejected) https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1765&context=mlr (13.12.2025).
- Stone Sweet, Alec, *Governing with Judges*, Oxford University Press, UK, 2000.
- Sunstein, Cass R., "Beyond Judicial Minimalism", *Tulsa Law Review*, Cilt 43, Sayı 4, 2007, s. 825-846. 2007. (Beyond Judicial Minimalism) https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=12217&context=journal_articles&utm_source (06.10.2025).
- Sunstein, Cass R., *One Case at a Time: Judicial Minimalism on the Supreme Court*, Harvard University Press, USA, 1999.
- Şirin, Tolga, "Anayasa Mahkemesi Kararlarının İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, Haziran 2018, s. 147-167, https://dergipark.org.tr/tr/pub/anayasayargisi/article/678084 (07.01.2026).
- Turhan, Mehmet, "Anayasanın Yorumlanmasında Felsefi Yaklaşım: Ronald Dworkin'e Göre Anayasanın Ahlaksal Okunuşu", *Çankaya University Journal of Law*, Cilt 9, Sayı 1, Şubat 2012, s. 1-41, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/45457 (24.01.2025).
- Tushnet, Mark, *Weak Courts, Strong Rights*, Princeton University Press, USA, 2008.

- Uslu, Ferhat, *Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri*, 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2018.
- Yazıcı, Serap, *Demokratikleşme Sürecinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2012.
- Young, Ernest A., "Judicial Activism and Conservative Politics", *University of Colorado Law Review*, Cilt 73, Sayı 4, 2002, s. 1139-1216, https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/faculty_scholarship/article/2526/&path_info=Young_73_U._Colo._L._Rev._1139_1216__2002_.pdf (14.01.2025).
- Yüksel, İsmail, *Anayasa Yargısında Yorumlu Ret Kararı*, Adalet Yayınları, Ankara, 2013.
- Waldron, Jeremy, "The Core of the Case Against Judicial Review", *Yale Law Journal*, Cilt 115, Sayı 6, Nisan 2006, s. 1346-1406, https://www.humanities.mcmaster.ca/~walucho/3Q3/Waldron.Core%20Case%20Judicial%20Review%20Yale%20LJ.pdf (13.12.2025).

- **Mahkeme Kararları**

- ABD Federal Yüksek Mahkemesi *Baker v. Carr*, 369 U.S. 186 (1962) kararı, https://supreme.justia.com/cases/federal/us/369/186/ (13/12/2025)
- ABD Federal Yüksek Mahkemesi Sherrer v. Sherrer, 334 U.S. 343 (1948) kararı, https://supreme.justia.com/cases/federal/us/334/343/ (23/01/2025)
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2012/403, T. 26/3/2013 kararı https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/403 (04/05/2026)
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2013/850, T. 19/12/2013 kararı https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/850 (04/05/2026)
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2013/5028, T. 14/1/2014 kararı https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5028 (04/05/2026)
- Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2012/254, T. 6/2/2014 kararı https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/254 (04/05/2026)
- Anayasa Mahkemesi, E.1968/38, K.1969/34, T. 12/06/1969 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1969/34?EsasNo=1968%2F38 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, E.1969/67, K.1970/22, T. 28/04/1970 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1970/22?EsasNo=1969%2F67 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, E.1972/2, K.1972/28, T. 23/05/1972 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1972/28?EsasNo=1972%2F2 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, E.1986/19, K.1987/3, T. 27/01/1987 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1987/3?EsasNo=1986%2F19 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, E.1990/28, K.1991/11, T. 02/05/1991 kararı https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1991/11?EsasNo=1990%2F28 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, E.1990/36, K.1991/8, T. 09/04/1991 kararı
- https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1991/8?EsasNo=1990%2F36 (13/12/2025)

- Anayasa Mahkemesi, Ömer Faruk Gergerlioğlu [GK], B. No: 2019/10634, T. 1/7/2021., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/10634 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay (2) [GK], B. No: 2023/53898, T. 25/10/2023., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/53898 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay (3) [GK], B. No: 2023/99744, T. 21/12/2023., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2023/99744 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, Şerafettin Can Atalay, B. No: 2021/9387, T. 19/1/2023., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/9387 (13/12/2025)
- Anayasa Mahkemesi, Yaman Akdeniz ve Diğerleri, B. No: 2014/3986, T. 2/4/2014., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/3986 (22/12/2024)
- Anayasa Mahkemesi, Youtube LLC Corporatıon Servıce Company ve diğerleri [GK], B. No: 2014/4705, T. 29/5/2014., https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705 (22/12/2024)
- R. v. Ponting davası, https://hansard.parliament.uk/commons/1985-02-11/debates/f8c3db38-2f5a-475b-97e5-3ef0d90ecb12/MrClivePonting(Trial) (20/08/2025)